

Nr 110.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående åtgärder till stöd för de renskötande lapparna m. m.; given Stockholms slott den 5 mars 1943.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredraganden hemställt.

GUSTAF.

Fritiof Domö.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 5 mars 1943.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med cheferna för social-, finans- och ekle-siastikdepartementen anmäler statsrådet Domö vissa frågor om åtgärder till stöd för de renskötande lapparna samt anför därvid följande.

Inledning.

Jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 28 april 1939 tillkallade chefen för jordbruksdepartementet samma dag expeditionschefen E. Falk att inom departementet verkställa överarbetning av 1930 års lapputrednings betänkande (stat. off. utr. 1936:23) ävensom den utredning i övrigt rörande lappväsendet, som sammanhängde med i betänkandet omhandlade spörsmål. Med stöd av samma bemyndigande förordnades därjämte den 27 juni 1939 ledamöterna av riksdagens andra kammare O. W. Lövgren i Boden och

U. R. Jacobson i Vilhelmina samt t. f. lappfogden K. E. Kangas i Luleå, jordbrukskonsulenten W. L. Wanhainen i Luleå, kyrkoherden G. L. Park i Stensele och lappmannen P. L. Andersson-Juuso i Luokta lappby att såsom särskilda experter med utredningsmannen deltaga i överläggningar i ämnet. Efter det expeditionschefen Falk avlidit, förordnades den 14 december 1939 generaldirektören L. Berglöf att såsom sakkunnig inom departementet fullfölja ifrågavarande utredning.

1930 års lapputredning omhänderhades på grund av Kungl. Maj:ts beslut den 30 maj 1930 av länsstyrelsen i Norrbottens län jämte vissa särskilt tillkallade personer och avsåg undersökning av de åtgärder, som borde vidtagas för avhjälpan av de inom vissa delar av lappmarken i nämnda län yppade missförhållandena, samt rörande de kostnader, som därav kunde föranledas. Utredningen, som i det följande benämnes *Norrbottensutredningen*, avgav den 29 december 1935 betänkande i ämnet. Samtidigt med att Kungl. Maj:t gav berörda uppdrag åt länsstyrelsen i Norrbottens län, anbefalldes länsstyrelserna i Västerbottens och Jämtlands län var för sig att i erforderlig omfattning verkställa utredning angående de åtgärder, som för överskådlig tid kunde behöva vidtagas till renskötselns ändamålsenliga bedrivande i vederbörande län, och rörande de kostnader, som därav kunde föranledas. Med anledning härav ha av länsstyrelsen i Västerbottens län avgivits två särskilda den 26 maj 1939 dagtecknade utlåtanden (*Västerbottensutredningen*). Länsstyrelsen i Jämtlands län, som av Kungl. Maj:t bemyndigats tillkalla särskild sakkunnig att deltaga i länsstyrelsens utredning, har i skrivelse den 15 juni 1940 framlagt resultatet av sitt arbete (*Jämtlandsutredningen*). I de nämnda utredningarna avhandlas en mångfald frågor, som beröra de renskötande lapparna och deras näring, ävensom förutvarande renskötande lappars förhållanden.

Den senast tillkallade utredningsmannen fann, att det skulle draga allt för långt ut på tiden att vid den anbefallda överarbetningen samtidigt upptaga till behandling alla de omfattande frågor, som berörts i nämnda utredningar. Utredningsmannen upptog därför först till behandling spörsmålet om nya grunder för upplåtelse av lägenheter å kronans mark åt de lappar, som nödgats lämna renskötsel, och avgav den 27 november 1940 betänkande med förslag i ämnet (stat.off.utr. 1940:37). Denna fråga erhöll sin lösning vid 1941 års riksdag (prop. nr 156, r.skr. nr 246), varefter Kungl. Maj:t den 6 juni 1941 utfärdade kungörelse (nr 484) angående upplåtelse åt lappar av lägenheter å kronomark m. m.

Utredningsmannen har härefter upptagit till behandling åtskilliga spörsmål av vikt för de renskötande lapparna och deras näring. Den 30 september 1942 har utredningsmannen avgivit betänkande angående åtgärder till stöd för de renskötande lapparna m. m. (stat. off. utr. 1942:41). Över be-

tänkandet ha yttranden avgivits av statskontoret, kammarrätten, riksräkenskapsverket, domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen, egnahemsstyrelsen, länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län samt nomadskolininspektören. Vid domänstyrelsens utlåtande funnos fogade yttranden från överjägmästarna i övre Norrbottens, nedre Norrbottens, Skellefteå, Umeå, mellersta Norrlands och Gävle-Dala distrikt samt jägmästarna i Arjeplogs, Sorsele, Renbetesfjällens och Idre revir, varjämte egnahemsstyrelsen låtit höra egnahemsnämnderna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län samt lantbruksstyrelsen hushållningssällskapen i samma län. Länsstyrelserna ha inhämtat yttranden av vederbörande lappfogdar. Vidare ha representanter för lappbyarna i riket givits tillfälle att yttra sig över de i betänkandet framlagda förslagen vid ett i Arvidsjaur i oktober 1942 hållet möte.

I förenämnda betänkande har upptagits ett flertal förslag till stöd för de renskötande lapparna. Sålunda har föreslagits att staten i vissa fall skall lämna bidrag till uppförande av fasta bostäder åt dessa lappar och till reparation av bostadshusen, anordna undervisning i renskötsel samt stödja de nämnda lapparnas föreningsväsen. Härjämte föreslås att vissa ändringar skola vidtagas i de gällande grunderna för utlämnande av lån för inköp av livrenar, att belöningar skola kunna utdelas för god renvård samt att vissa byggnadsanläggningar skola komma till stånd genom statens försorg eller med bidrag av statsmedel för renskötselns underlättande och till skydd mot renskador å de bofastas ägor. Betänkandet innehåller jämväl förslag, att i lagen den 18 juli 1928 (nr 309) om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige skola intagas bestämmelser om maximering av lapps reninnehav m. m., att ändringar skola vidtagas i taxeringsförfordningen den 28 september 1928 i fråga om förfarandet vid lapparnas taxering samt att viss inskränkning skall vidtagas i rätten för den bofasta befolkningen å renbetesfjällen att inneha hundar. Vidare har i betänkandet upptagits till behandling vissa hos Kungl. Maj:t gjorda framställningar om ändring i renbeteslagens bestämmelser i fråga om lapparnas anmälningskyldighet rörande reninnehavet och om skogslapparnas skyldighet att i vissa fall tåla inskränkning i sina renbetesområden. Slutligen har utredningsmannen föreslagit, att en gemensam fond skall upprättas för lappväsendet i riket (statens lappfond).

Jag torde nu till behandling få upptaga följande av de frågor, vilka behandlats i utredningsmannens betänkande, nämligen om statsbidrag till uppförande av bostadshus för renskötande lappar, undervisning i renskötsel, lapparnas föreningsväsen, lån för inköp av livrenar, belöningar för god renvård, tekniska hjälpmedel för renskötselns underlättande, åtgärder till skydd mot renskador å de bofastas ägor och bildandet av en gemensam

fond för lappväsendet. Utredningsmannens förberörda förslag om vidtagande av vissa ändringar i renbeteslagen torde jag med hänsyn till att en ändring av denna lag skall underställas lagrådets granskning få anmäla vid senare tillfälle. De i betänkandet behandlade frågorna om statsbidrag till förbättring eller nybyggnad av befintliga bostäder för de renskötande lapparna och om ändring i taxeringsförordningen beträffande lapparnas taxering komma att anmälas, den förra av chefen för socialdepartementet och den senare av chefen för finansdepartementet.

Statistiska uppgifter rörande lappbefolkningen i riket m. m.

Innan jag närmare ingår på de framlagda förslagen, torde här ur betänkandet få återgivas följande uppgifter rörande lappbefolkningen och renskötselnaeringen.

Lappbefolkningen har under senare tid icke till antal eller näringsfång undergått några större förändringar. Smärre förskjutningar ha dock skett. Att fullt säkert uppmäta dessa är förenat med vissa svårigheter. Blandningen mellan lappar och personer av annan stam är särskilt inom vissa trakter ganska stor, och någon fast regel för blandlapparnas upptagande såsom lappar har icke följts förr än på senare tid. Även beträffande yrkesfördelningen ha gränserna varit vaga. Särskilt för skogslapparnas del kan det någon gång vara svårt att avgöra, huruvida en lapp bör räknas till de renskötande lapparna eller såsom bofast med annat näringsfång än renskötsel.

Rörande antalet av de personer, som jämlikt 1928 års renbeteslag äga rätt till renskötsel, har utredningsmannen inhämtat uppgifter från lappfogdarna i de tre nordligaste länen. En jämförelse mellan dessa uppgifter och äldre siffror beträffande lappbefolkningen blir med hänsyn till olikheten i grunden för beräkningen ganska osäker.

Enligt lappfogdarnas uppgifter uppgick den 31 december 1940 antalet renskötselberättigade lappar till

inom Norrbottens län	5 854
» Västerbottens »	1 865
» Jämtlands » ¹	824

Summa 8 543

Någon räkning av lappbefolkningen i samband med den allmänna folkräkningen vid 1940 års utgång har av kostnadsskäl icke ansetts böra företagas. Då den till renskötsel berättigade, inom andra län i riket boende lappbefolkningen av utredningsmannen uppskattas till i runt tal 150 personer, skulle det antal lappar, som enligt renbeteslagens bestämmelser äger rätt att driva renskötsel, vid nämnda tidpunkt uppgå till i runt tal 8 700 personer.

¹ Härei äro inräknade de till Idre lappby inom Kopparbergs län hörande lapparna. Även i de följande uppgifterna beträffande lappbefolkningen inom Jämtlands län äro lapparna i Idre redovisade.

Av den officiella statistiken inhämtas, att vid de närmast föregående sju folkräkningarna det uppgivna antalet lappar varit följande:

	År 1870	År 1880	År 1890	År 1900	År 1910	År 1920	År 1930 antal	%
Norrbottnens län	4 260	3 899	4 266	4 234	4 330	4 437	4 263	65·8
Västerbottnens »	1 492	1 547	1 656	1 712	1 780	1 679	1 203	18·5
Jämtlands »	800	844	907	915	904	897	854	13·2
Övriga län	159	114	17	122	124	149	161	2·5
Summa	6 711	6 404	6 846	6 983	7 138	7 162	6 481	100·0

Minskningen från totalsumman 7 162 år 1920 till 6 481 år 1930 är skenbar och står i samband med en ändring i utformningen av stambegreppet, som skedde vid folkräkningen sistnämnda år. Likaså får den ökning av lapparnas antal, som enligt de lämnade uppgifterna skulle ägt rum inom Norrbottens och Västerbottnens län från år 1930 till år 1940, eller från 4 263 till 5 854 inom det förra och från 1 203 till 1 865 inom det senare länet, till stor del tillskrivas att olika grunder använts för bedömande av stamtillhörigheten. Vid 1930 års folkräkning räknades sådan person, vilkens moder men ej fader var född i lappby, icke tillhöra lapsk stam. Men åtskilliga av dessa personer äro berättigade till renskötsel, och dessa ha därför redovisats i de av lappfogdarna för år 1940 lämnade uppgifterna. Det har emellertid ansetts att viss del av ökningen är beroende på en naturlig folktillväxt och att lapparna sålunda icke utgöra någon utdöende folkstam.

Som bekant skiljer man sedan gammalt inom den lapska allmogen mellan två grupper av lappar, nämligen fjälllappar och skogslappar. Denna indelning hänför sig närmast till den nomadiserande delen av lappbefolkningen och är betingad av vissa väsentliga olikheter i levnadsförhållandena bland de renskötande fjälllapparna och de renskötande skogslapparna samt därmed sammanhängande olikheter i renskötselns utövande.

Fjälllapparna företaga i allmänhet långa flyttningar med sina renar. Sommartiden uppehålla de sig i Norrbottens, Västerbottnens och Jämtlands läns fjälltrakter längs gränsen mot Norge. På sina ställen inflytta de även på norskt område. Om hösten draga sig renhjordarna så småningom nedåt det svenska skogslandet, i vissa trakter ända ned i kustlandet; och här i skogslandet ha de sina vinterbetesområden. Under vår och höst uppehålla de sig å lågfjällstrakterna och plåtåerna emellan det egentliga skogslandet och gränsfjällen. I de söder om Frostviken i Jämtlands län belägna lappbyarna ha emellertid flyttningarna en väsentligt mera begränsad omfattning.

Skogslapparna driva sin renskötsel i de mellersta och östra trakterna av Norrbottens lappmark samt i Malå socken av Västerbottnens län. De företaga allenast kortare flyttningar inom skogs- och kustlandet, där renarna allt efter årstiden tillgodogöra sig lav- eller gräsbete.

Efter tillkomsten av 1928 års renbeteslag kan man härutöver särskilja ett tredje slag av renskötsel. Inom Norrbottens län nedom lappmarksgränsen har av ålder förekommit renskötsel å vissa trakter, där renägarna, vare sig de varit av svensk eller lapsk stam, tidigare saknat rätt att för renbete taga i anspråk annan tillhörig mark. Enligt 57 § renbeteslagen kan numera lapp efter särskilt tillstånd erhålla rätt att idka dylik renskötsel, vilken till sin

natur motsvarar den som bedrivs av skogslapparna. Frågan om dylikt tillstånd, som skall avse viss tid ej överstigande tio år, prövas av länsstyrelsen. Tillstånd har medgivits att bedriva renskötelse inom tolv olika till gränserna bestämda trakter (koncessionsområden) nedom lappmarksgrensens inom Torne och Kalix älvdalar.

Tager man härstamningen från den ena eller andra gruppens lappar till utgångspunkt, fördelade sig år 1940 lapparna inom de tre nordligaste länen på följande sätt:

		Fjällappar	Skogslappar	Summa
Norrbottens	län	3 127	2 727	5 854
Västerbottens	»	1 525	340	1 865
Jämtlands	»	824	—	824
		<hr/>	<hr/>	<hr/>
		5 476	3 067	8 543

Antalet fjällappar i nämnda län skulle alltså utgöra 5 476 personer eller 64 procent och antalet skogslappar 3 067 eller 36 procent av samtliga lappar. Till jämförelse kan nämnas att 1919 års lappkommitté, som beräknade antalet lappar inom de tre nordligaste länen till 7 952, uppskattade antalet fjällappar till 5 603 eller 70 procent och antalet skogslappar till 2 349 eller 30 procent av samtliga lappar i dessa län.

Enligt den officiella statistiken skulle år 1930 av den då till 6 481 personer beräknade lappbefolkningen blott 2 824 personer eller 44 procent ha haft sin huvudsakliga utkomst av renskötelse, vilken ju av gammalt ansetts utgöra den lapska allmogens egentliga näring. Av nämnda lappar redovisades 1 787 såsom nomader och renägare, 392 såsom dessas medhjälpare familjemedlemmar och 645 såsom renskötare. Den övriga lappbefolkningen eller 3 657 personer uppgavs erhålla sin huvudsakliga bärgning av jordbruk och dess binärningar samt av industri, hantverk m. m.

Av de utav lappfogdarna lämnade uppgifterna framgår, att vid 1940 års utgång de renskötande lapparna i ifrågavarande län utgjorde 2 801 eller 33 procent samt att 5 742 eller 67 procent upphört med renskötelsen eller i huvudsak ägnat sig åt annat näringsfång.

Bland *fjällapparna* är antalet renskötande och icke renskötande följande:

		Renskötande	Icke renskötande	Summa
Norrbottens	län	1 458	1 669	3 127
Västerbottens	»	257	1 268	1 525
Jämtlands	»	377	447	824
		<hr/>	<hr/>	<hr/>
		2 092	3 384	5 476

Bland *skogslapparna* är antalet renskötande och icke renskötande följande:

		Renskötande	Icke renskötande	Summa
Norrbottens	län	634	2 093	2 727
Västerbottens	»	75	265	340
		<hr/>	<hr/>	<hr/>
		709	2 358	3 067

Renskötseln är sålunda för fjällapparna av väsentligt större betydelse än för skogslapparna. Bland de förra äro 38 procent renskötande och 62 procent icke renskötande, medan bland skogslapparna blott 23 procent äro renskötande och 77 procent icke renskötande. Det bör emellertid nämnas, att ett avsevärt antal av den renskötande lapska allmogen, framför allt bland skogslapparna, jämsides med renskötseln driver jordbruk eller söker bidraga till sin utkomst genom annat arbete.

De nu lämnade sifferuppgifterna giva vid handen, att totalantalet av de i renskötselnäringen sysselsatta personerna hållit sig tämligen konstant under de två senaste årtiondena.

Renskötseln är ekonomiskt lönande. Det kan beräknas, att den lämnar en årlig avkastning av 20 å 25 procent. Renproduktionen kan för år uppskattas till miljonvärden. Avkastningen kan emellertid erbjuda väsentliga variationer år från år, då svårigheter av olika slag kunna tillstöta och ned-sätta densamma.

Beträffande *antalet renar* i riket lämnas i betänkandet en del uppgifter. Härav framgår att renantalet enligt 1940 års renräkning uppgick till 164 106, därav 103 895 i Norrbottens län, 36 761 i Västerbottens län och 23 450 i Jämtlands län och Idre socken.¹ Enligt de upplysningar, som lämnas i de ovan nämnda Norrbottens-, Västerbottens- och Jämtlandsutredningarna skall å de tillgängliga betesmarkerna rationellt kunna hållas en renstam av i runt tal 241 000 djur, därav i Norrbottens län 164 000, i Västerbottens län 47 000 och i Jämtlands län 30 000. Det nuvarande renantalet är därför mycket lågt och detta särskilt för Norrbottens vidkommande. Orsaken härtill torde framför allt vara, att två renskötselår i följd, nämligen 1934/35 och 1935/36, varit synnerligen ogynnsamma och medfört en katastrofal minskning i renstammen. Denna nedgick med omkring 45 procent räknat för hela Norrbottens län och med bortåt 60 procent inom området mellan Torneträsk och Stora Lulevatten. De senaste åren ha emellertid varit förhållandevis goda och medfört att renbeståndet åter ökats i någon mån. Till jämförelse med 1940 års siffror må anföras renantalet vid de nedannämnda år verkställda renräkningarna:

	1925	1928	1931	1934
för Norrbottens län	192 578	176 455	220 792	193 075
» Västerbottens »	32 316	31 026	33 546	54 698
» Jämtlands »	13 361	17 161	24 712	29 465
Summa	238 255	224 642	279 050	277 238

Antalet renar med kända och med okända ägare inom de olika lappfogdedistrikt utgjorde enligt 1940 års renräkning för:

	Känd ren- ägare	Okänd ren- ägare	Summa
Norrbottens norra fjälldistrikt	45 476	54	45 530
Norrbottens södra »	29 882	542	30 424
Norrbottens skogsdistrikt	27 543	398	27 941
Västerbottens distrikt	36 761	—	36 761
Jämtlands distrikt	23 450	—	23 450
	163 112	994	164 106

¹ I de uppgifter, som i det följande lämnas rörande renantalet i Jämtlands län, ingå även Idrelapparnas renar.

² Renräkningen verkställdes inom Västerbottens län under år 1926.

På de renskötande lapparna, å ena, samt övriga renägare, vare sig lappar eller icke lappar, å andra sidan, fördelar sig antalet renar med kända ägare på följande sätt:

		Renar tillhörande renskötande lappar	Skötesrenar	Summa
Norrbottens län	.....	80 581	22 320	102 901
Västerbottens »	.....	26 589	10 172	36 761
Jämtlands »	.....	21 556	1 894	23 450
		128 726	34 386	163 112

Nämnda rengrupperns fördelning på fjällappbyar, skogslappbyar och koncessionsområden är följande:

		Renar tillhörande renskötande lappar inom			Skötesrenar			Summa
		Fjäll-lapp-byar	Skogs-lapp-byar	Koncessions-områden	Fjäll-lapp-byar	Skogs-lapp-byar	Koncessions-områden	
Norrbottens län	.....	67 509	10 744	2 328	7 849	5 551	8 920	102 901
Västerbottens »	.....	24 553	2 036	—	9 645	527	—	36 761
Jämtlands »	.....	21 556	—	—	1 894	—	—	23 450
		113 618	12 780	2 328	19 388	6 078	8 920	163 112

Jag övergår nu till den närmare behandlingen av de olika förslagen, varvid jag kommer att följa den i betänkandet gjorda uppställningen.

De renskötande lapparnas fasta bostäder.

Gällande bestämmelser.

I 41 och 42 §§ i 1928 års renbeteslag givas bestämmelser beträffande de renskötande lapparnas rätt att uppföra bostad och anordningar för förvaring av sina tillhörigheter.

I bestämmelserna göres skillnad mellan inrättandet av tältkåta och annan kåta med lapsk eldstad (aran), å ena, samt stuga och därmed jämförlig bostadsbyggnad, å andra sidan.

Anordningar av det förra slaget må enligt 41 § av lapp uppföras å område, där han äger uppehålla sig med sina renar. Å sådant område må han tillika för förvaring av sina tillhörigheter uppföra bod eller därför vidtagna andra anordningar. För byggande av kåta eller bod å inägor kräves emellertid samtycke av vederbörande markägare eller brukare. Nedom odlingsgränsen och utom renbetesfjällen må å utmark till enskild eller kommun tillhörig fastighet — område som vid avvitrning blivit utlagd till allmänningsskog dock undantaget — samt till kronohemman eller kronolägenhet, som ej står under kronans omedelbara disposition, fast

kåta eller bod uppföras endast efter anvisning av jordägaren eller brukaren eller, där lappen icke åtnöjes därmed, av lappfogden.

Beträffande rätten att uppföra stuga och därmed jämförlig bostadsbyggnad stadgas i 42 § följande:

I den mån för renskötelsens drivande erfordras må lapp å område inom lappmarkerna eller å renbetesfjällen, där han äger uppehålla sig med sina renar, uppföra stuga eller därmed jämförlig bostadsbyggnad, dock med följande begränsningar:

1) Å enskild eller kommun tillhörig fastighet eller å kronomark, som ej står under kronans omedelbara disposition, må dylik byggnad icke uppföras, med mindre vederbörande jordägare eller brukare därtill givit sitt samtycke.

2) Å annan kronomark må byggnad, varom ovan sägs, uppföras allenast efter särskilt tillstånd, som på därom gjord ansökning meddelas, vad angår trakt ovan odlingsgränsen eller å renbetesfjällen av Konungens befallningshavande samt i fråga om övriga trakter av domänstyrelsen efter samråd med Konungens befallningshavande. Över sådan ansökan skola de lappar höras, vilka äga uppehålla sig med sina renar å trakten. Vid prövning av ansökningen har myndigheten ej mindre att tillse, att byggnaden förläggas å plats, som med hänsyn till renskötelsen å trakten och andra förhållanden är lämplig, samt att den icke göres större än för dess ändamål av bostad åt lapp, som driver renskötelse å trakten, är nödvändigt, än även att meddela de särskilda bestämmelser i avseende å byggnadens beskaffenhet och nyttjande, som prövas erforderliga.

Upphör lapp, som innehar med tillstånd jämlikt nästföregående stycke uppförd byggnad, att driva renskötelse å trakten, eller överlåtes byggnaden å annan än lapp, som driver renskötelse och tillhör samma lappby, har den myndighet, som meddelat tillståndet, att pröva, huruvida och på vilka villkor byggnaden må kvarstå. Anses byggnaden icke böra bibehållas, äger myndigheten bestämma, huruvida och i vad mån gottgörelse må utgå för å byggnaden nedlagt arbete samt för virke därtill, som icke erhållits avgiftsfritt av kronan.

Utredningsmannens förslag.

Utredningsmannens förslag innebär i huvudsak, att staten skall lämna bidrag till uppförandet av de bostadshus, som de renskötande lapparna med vederbörligt tillstånd förskaffa sig å vår- och höstbeteslanden eller annat huvudviste. Dylikt bidrag skall utgå med högst 3 000 kronor och gäldas av medel ur den till upprättande föreslagna lappfonden. Bidragsverksamheten skall omhänderhavas av den statliga egnahemsorganisationen.

Till motivering av sitt förslag har utredningsmannen anfört i huvudsak följande.

Fasta bostäder förekomma numera i stor utsträckning bland de renskötande lapparna. Bostadsbyggnaderna utgöras antingen av vanliga stugor eller ock av tinrade kåtor eller torvhus med mur för eldstad eller fristående spis och ofta utan anordning för eldning å öppen härd. Stugor före-

komma allmänt bland skogslapparna, med undantag av några få familjer i Gällivare och Jukkasjärvi socknar, ävensom bland jämtlandslapparna. Även i Västerbottens län ha många fjällappar, som därtill haft ekonomiska möjligheter, skaffat sig stugor. Detta är fallet jämväl i Gällivare socken och i de sydligare lappbyarna i Jukkasjärvi socken av Norrbottens län. I Karesuando socken och den översta lappbyn i Jukkasjärvi socken, där lapparna, i allmänhet åtföljda av sina familjer, på somrarna med sina renar inflytta till Norge, användas sällan stugor. Fåtaligt förekomma sådana bland fjällapparna i Jokkmokks och Arjeplogs socknar. I övrigt begagna lapparna i Norrbottens län och understundom jämväl i Västerbottens län stora torvkåtor, helt eller delvis belagda med golv och ibland utan aran. Lapparna ha dessutom ofta på sina visten torvkåtor med öppen eldstad, vilka användas såsom sommarbostäder eller kokhus.

Tidigare hystes allmänt den meningen, att lapparna borde helt förbjudas att bedriva renskötsel från fasta bostäder. Ur synpunkten av renskötselns rationella bedrivande och framtida bestånd, torde möjligen viss grund finnas för denna mening. Det kan nämligen sägas vara av största vikt, att lapparna i sitt liv undvika allt, som kan vara ägnat att minska deras rörlighet och deras intresse att följa renhjorden på dess kringströvande. Dessutom skulle lapparna förvekligas och deras håg dragas från renskötseln.

Vid 1928 års renbeteslags tillkomst ansåg man sig emellertid böra bygga på utvecklingen sådan denna under senare tider fortskridit. En betydande del av de renskötande lapparna hade redan då fasta bostäder och denna omständighet ansågs icke behöva medföra en försämring av renskötseln. Visade sig olägenheter uppkomma, borde de kunna motverkas i annan ordning.

För närvarande synes det vara en vanlig inställning bland såväl fjäll- som skogslapparna att fast bostad ingår bland den renskötande lappens utrustning. Att tänka sig att kunna återföra alla de lappar, som skaffat sig fasta bostäder, till tidigare tillämplad ordning torde vara uteslutet. Många lappar ha så satt sig in i att fast bostad på vår- och höstbeteslanden eller annat huvudviste är en naturlig sak, att ett förbud däremot kunde medföra att lapparna, åtminstone på vissa trakter, hellre upphörde med renskötseln än avstode från den bekvämlighet fast bostad medför.

Mellan de skilda grupperna av lapparna äro för övrigt förhållandena väsentligt olika. Beträffande skogslapparna framträder sålunda kravet på flyttbara kåtor mindre starkt. Renarna vistas inom begränsade områden, där de jämförelsevis lätt kunna uppsökas från bostaden, vilken kan betecknas såsom huvudviste. Ett liknande förhållande föreligger bland jämtlandslapparna, vilkas renskötsel, fränsett de nordligaste byarna i Frostviken, står skogsrenskötseln nära. Erinras kan även om den skogsrenskötsel, som efter särskilt tillstånd bedrivs nedom lappmarksgränsen inom Norrbottens län. De lapska vaktare, som inom dessa s. k. koncessionsområden handha vården om renarna, bo samtliga i hus. Den bättre eller sämre ordningen i renskötseln torde inom nu angivna trakter i främsta rummet vara beroende av den personliga dugligheten och intresset hos vaktarna samt att nödigt antal sådana finnes.

Vad angår fjällapparna i Norrbottens och Västerbottens län kan påpekas betydelsen i förevarande hänseende av den omläggning av deras ren-

skötsel, som försiggått under de senaste decennierna. Tidigare hade lapparna allmänt, antingen familjevis eller eljest i mindre grupper, sina renar uppdelade i särskilda hjordar. Renarna sammanfördes ofta. Renkorna mjölkades, och även i övrigt voro renarna föremål för särskild omvårdnad. Denna intensiva renskötsel krävde ej allenast ett jämförelsevis stort antal vårdare utan även att hela familjen vistades nära hjorden, i vars vård även kvinnorna deltog. Numera tillämpas med få undantag den s. k. extensiva renskötselmetoden. Denna innebär, att renarna särskilt under uppehållet å sommarbeteslanden lämnas frihet att ströva i stora hjordar, omfattande alla renar i lappbyn eller, inom de större byarna, i några få grupper. Bevakningen sker ofta i ytterlinjen av det betesområde, varå hjorden uppehåller sig. I andra fall följes storhjorden av ett jämförelsevis begränsat antal vaktare. All särskild vård av renarna har upphört.

Denna olikhet i sättet för renskötselns utövande är i viss mån av betydelse för bostädernas belägenhet. Detta gäller särskilt under tiden för renarnas vistelse å vår- och höst- samt sommarlanden. Under uppehållet å vinterlanden plägar ännu i allmänhet hela familjen följa renarna. En renskötsel, där vård icke förekommer av de särskilda renarna genom deras ständiga sammandrivande för mjölkning eller översyn samt bevakningen är inriktad på storhjordar, torde vara mindre beroende av, huruvida husbondens familj följer hjorden eller stannar något efter denna på höst- och vårbeteslanden eller vid annat huvudviste. Även om det kan vara förenat med vissa olägenheter, att renskötseln sålunda ordnas från ett viste, som understundom kan ligga på jämförelsevis stort avstånd från de marker, där renarna uppehålla sig, samt att kvinnorna ej i större utsträckning deltaga i renskötseln, lär det knappast förhindra, att den vård den extensiva renskötseln kräver ändock kan givas hjorden. Huvudvikten ligger därpå, att tillfredsställande antal dugliga vaktare är närvarande hos hjorden samt att bevakningen utövas under god ledning. Under vissa förutsättningar kan fast bostad även i renskötselhänseende ha förmåner framför tältkåtan eller den öppna torvkåtan, enär det givetvis är lättare för lappen att, vid tillfällen då han under dåligt och kallt väder trött och våt återvänder från renarna, mera ostört kunna vila ut i en rymligare och bekvämare bostad.

Under föreliggande förhållanden synes anledning icke finnas att frångå den princip, varå nuvarande bestämmelser i ämnet bygga. Det bör emellertid finnas garantier, som i möjligaste mån förebygga en ogynnsam utveckling och hindra systemets urartning. För närvarande föreskrives i sådant hänseende, att renskötande lapp, som å kronans odisponerade marker vill uppföra stuga eller därmed jämförlig bostadsbyggnad, exempelvis slutet torvhus utan den lapska aran, skall söka tillstånd därtill. I dylikt ärende skola vederbörande lappar höras; och må tillstånd ej medgivas, om byggnaden skulle prövas medföra hinder för renskötseln.

Efterser man emellertid, huru dessa bestämmelser tillämpats i praktiken, visar det sig att de länge varit obeaktade; först på senare år synas de ha efterföljts i större utsträckning. Sålunda uppgives att i Jämtlands och Västerbottens län samt södra lappfogdedistriktet i Norrbottens län ävensom bland skogslapparna tillstånd numera i allmänhet sökes av den, som vill uppföra stuga. I Västerbottens län ha framställningar gjorts jämväl om upptagande av odlingar (potatisland) invid bostaden. Däremot synas

lagens föreskrifter om skyldighet att söka tillstånd i förevarande hänseenden knappast ha efterföljts inom Norrbottens norra lappfogdedistrikt.

Om man sålunda väl må medgiva, att de renskötande lapparna under kontroll skaffa sig fasta bostäder, kan man ställa sig mera tveksam rörande lämpligheten för staten att direkt uppmuntra dylik bosättning genom bidrag av statsmedel. Det kan emellertid sägas att, om lagstiftningen tillåter att fasta bostäder få uppföras, det må vara berättigat att jämväl obemedlade eller mindre bemedlade lappar skola kunna komma i åtnjutande av en dylik förmån. För att detta skall ske fordras ekonomiskt stöd av kronan.

Såsom framgår av förhandlingarna vid ett i Arvidsjaur år 1937 hållet allmänt lappmöte, vilket sammankallats i syfte att bereda lapparna i landet tillfälle att överlägga om de förslag, som framförts av Norrbottensutredningen, hysa lapparna en livlig önskan, att staten skall ingripa. Denna inställning grundas därpå, att lapparna anse sig böra i sin näring få följa med sin tid även vad gäller bostäder; och synes bland de flesta av lapparna råda den meningen, att fast bostad ej behöver inverka på renskötselns effektiva bedrivande. Erinras kan även att såväl Västerbottens- som Jämtlandsutredningen förordat, att statsbidrag skall kunna utgå till uppförande av renskötarbostäder.

Utredningsmannen vill sålunda icke motsätta sig, att staten ingriper med stöd åt de renskötande lapparna för uppförande av fasta bostäder. Då det kan förutses, att de själva komma att fortsätta att, även om de ej erhålla hjälp, söka skaffa sig dylika bostäder, innebär ett bistånd från statens sida, förutom att även mindre bemedlade lappar skulle hjälpas, att bostäderna bliva av mera fullgod och lämplig beskaffenhet än om lapparna lämnas att på egen hand bygga sina stugor.

Statsbidrag bör ifrågakomma endast för vanlig husbyggnad. Understöd för uppförande av torvhus bör sålunda ej givas. Skall en reform ske på detta område, bör steget tagas fullt ut. Torvhuset torde vara att betrakta såsom en provisorisk form av byggnad, även om det förses med såväl golv som murad eldstad och järnspis. Vid sin användning medför det samma olägenheter med avseende å renskötseln som timmerhus. Men dessa senare bereda större utrymme samt innebära väsentliga fördelar bland annat med hänsyn till upprätthållandet av sundhet och ordning i hemmet. Torvhusen kunna för övrigt anskaffas för jämförelsevis låga kostnader, så att även en ekonomiskt mera ogynnsamt ställd lapp i allmänhet torde kunna anskaffa ett dylikt hus utan bidrag. Att statsbidrag ej kan ifrågakomma för ladugård eller lada säger sig självt, då uppförandet av sådan byggnad är förbjudet.

Vad angår storleken av de stugor, som böra uppföras med statsbidrag, och beskaffenheten i övrigt av desamma har från Västerbottensutredningen framlagts ett inom länsarkitektkontoret upprättat förslag till »renskötarstuga». Det sålunda föreslagna huset synes ha ämnats att utgöra bostadsbyggnad för renskötande lapp. Enligt förslaget skulle stugan ha en storlek av $5\frac{1}{2} \times 4\frac{1}{2}$ meter och betinga en kostnad av ungefär 2 200 kronor. Även om försiktighet bör iakttagas, så att icke ett hus av ifrågavarande slag skall komma att framträda såsom manbyggnad å en jordbrukslägenhet i fjällbygden, synes nämnda renskötarstuga dock väl liten för att tagas som mönster. I förevarande fall är mindre fråga om en

stuga för renvaktare, varifrån renbevakningen omedelbart skall utövas, än om en bostadsbyggnad för lappfamiljen. Denna dess egenskap framträder särskilt inom fjällrenskötseln under den tid, då renarna befinna sig på sommarlandena vid riksgränsen mot Norge. Bostaden kommer då att vara belägen på jämförelsevis betydande avstånd från hjorden, hos vilken de utsända renvaktarna stanna flera dagar i sträck utan att komma hem. Skogslapparna uppehålla sig vid stugan året om och även för fjälllapparna blir vistelsen där i allmänhet ganska långvarig. Bland fjälllapparna i Västerbottens län och i mellersta och södra delen av Norrbottens län kan familjen väntas stanna vid bostaden ända från april—maj till vinterns inträde och däröver. Med hänsyn härtill torde bostaden böra mera givas beskaffenheten av vanligt mindre bostadshus än renvaktarstuga. Det visar sig även, att de hus lapparna själva uppfört ha denna karaktär. Oftast innehålla dessa hus ett större rum, tillika kök, en kammar samt förstuga. En enhetlig typ bör emellertid ej fastslås. På de olika förhållandena må bero, om byggnaderna böra göras större eller mindre. Till jämförelse kan nämnas att inom Västerbottens län för manbyggnad å fjällägenhet användas tre med hänsyn till storlek och inredning olika standardtyper.

Bidragsverksamheten bör enligt utredningsmannens mening handhavas av egnahemsnämnderna under egnahemsstyrelsens ledning.

Det tillkommer redan nu vederbörande egnahemsnämnd att besluta rörande storleken av de bidrag till uppförande av bostadslägenheter, vilka enligt Kungl. Maj:ts kungörelse den 6 juni 1941, nr 484, må utgå till sådana lappar, vilka på grund av minskad arbetsförmåga lämna renskötseln. De yttre förhållandena i sistnämnda fall och de nu föreliggande äro i många avseenden jämförbara. Genom berörda föreskrifter ha nämnderna redan erhållit uppdrag att bistå lapparna inom dessas speciella uppehållsområden. Även mångahanda arbeten för den bofasta befolkningens räkning föra nämndernas befattningshavare till samma trakter. Flertalet av de områden, där renskötarstugor kunna väntas komma att uppföras, äro belägna jämförelsevis nära bosättning, som ligger under nämndernas arbetsfält. Vidare märkes att nämnderna förfoga över byggnadssakkunniga personer, vilka kunna bistå med hjälp och råd, under det lappväsendets tjänstemän, som väl eljest närmast skulle omhändertaga ifrågovarande verksamhet, utväljas enligt helt annan grund. Givet är emellertid att ett ingående samarbete måste äga rum mellan egnahemsnämnderna och lappväsendet. Lappfogdar och tillsyningsmän böra förmedla underrättelser till egnahemsnämnder och hälsovårdsnämnder om begärda förbättringsåtgärder. Tillsyningsmännen böra tillika kunna i sin tjänst, efter anmälan, biträda med övervakandet av dylika arbetens utförande. Enligt renbeteslagen är förutsättningen för att lapp skall få skaffa sig renskötarstuga å kronans odisponerade marker, att han erhållit länsstyrelsens eller, såvitt angår trakterna nedom odlingsgränsen, domänstyrelsens tillstånd därtill. Innan egnahemsnämnden medger bidrag till stugan, måste fördenskull dylikt tillstånd kunna uppvisas av lappen. Är det fråga om bidrag till uppförande av stuga å annat område än kronans odisponerade mark bör tillses, att stugan icke är till hinder för renskötseln eller på annat sätt olämpligt belägen. Skulle detta vara förhållandet, bör bidrag ej medgivas.

Vidkommande storleken av statsbidraget anser utredningsmannen att bidraget icke bör sättas allt för lågt. I de flesta fall är lappens egen ekonomiska ställning så svag, att något bostadshus över huvud ej kan uppföras, om ej staten påtager sig en mera avsevärd andel av kostnaden. Bidrag bör kunna medgivas med högst 3 000 kronor. Vid beloppets utmätande torde hänsyn tagas till lappens egen förmåga att själv bidra med penningar, material, transporter och eget arbete. För sådan stuga, som uppföres å kronans odisponerade marker, torde, om tillgång därtill finnes, fritt virke få användas från kronans skog.

Utredningsmannen har beräknat, att under de närmaste fem åren behövde uppföras 50 stugor, därav 10 i Jämtlands, 15 i Västerbottens och 25 i Norrbottens län. Statsbidragen skulle sålunda under denna period uppgå till sammanlagt högst 150 000 kronor. De för ändamålet erforderliga medlen skulle utgå från en för understöd åt lapparna inrättad fond (statens lappfond), som enligt utredningsmannens förslag, vartill jag återkommer i det följande, skulle bildas genom sammanslagning av de nuvarande fyra lappfonderna.

I fråga om bidragsverksamhetens övriga handhavande och de villkor, som böra gälla för bidrags erhållande har utredningsmannen framhållit följande.

Då statsbidrag beviljas, torde tillika plan och arbetsbeskrivning för byggnadsföretaget böra fastställas. Såsom villkor för att komma i åtnjutande av bidraget synes, utöver vad som framhållits, böra föreskrivas, att egnahemsnämnden må kunna återkräva utlämnat bidrag, om dess beviljande föranletts av bedräglig uppgift, om bidragstagaren ej fullgör vad i fråga om företagens utförande föreskrivits eller eljest åsidosätter något av sina åtaganden eller om den stuga, för vars uppförande bidrag utgått, vanvårdas eller användes för annat ändamål än vid bidragets beviljande förutsatts. Innan beviljat bidrag utbetalas, bör egnahemsnämnden med bidragstagaren upprätta kontrakt i två exemplar, av vilka vardera kontrahenten tager var sitt, rörande utförande av byggnadsföretaget samt den beräknade kostnaden härför. I kontraktet böra även intagas bestämmelser om bidragets storlek, om tid och ordning för bidragets utbetalande, om övriga villkor för dess åtnjutande samt om den tid, då företaget skall vara fullbordat.

Utredningsmannen har ansett att, om statsmakterna medgäve bidrag av statsmedel för uppförande av nya renskötstugor, borde bidrag även kunna utgå till förbättring av redan uppförda byggnader för de renskötande lapparna. En del av dessa byggnader vore nämligen i synnerligen dåligt stånd. Bidrag borde få utgå enligt de i kungörelsen den 22 juni 1939 (nr 464) med däri vidtagna ändringar stadgade allmänna grunderna för främjande av bostadsförbättring på landsbygden. Denna fråga kommer som jag tidigare nämnt att anmälas av chefen för socialdepartementet.

Efter genomförande av de förut berörda åtgärderna skulle enligt utredningsmannens mening de renskötande lapparna kunna beredas för-

bättrade bostäder å de visten där familjerna uppehålla sig större delen av året. Utredningsmannen har i detta sammanhang även berört frågan, huruvida man icke borde söka göra det möjligt för de lappar, som under vintern följde renarna ned i skogslandet, att erhålla bättre bostadsförhållanden än vad för närvarande vore fallet. Utredningsmannen har emellertid ansett sig ej böra härutinnan föreslå några bestämmelser.

Yttrandena.

Utredningsmannens förslag, att statsbidrag skall kunna beviljas till uppförande av stugbyggnader åt de renskötande lapparna på vår- och höstbeteslanden eller annat huvudviste har i allmänhet vunnit anslutning i de avgivna yttrandena och behovet av de ifrågasatta åtgärderna har vitsordats. Endast länsstyrelsen i Norrbottens län och lappfogdarna i fjälldistriktet därstädes ha framfört principiella betänkligheter mot förslaget.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har sålunda, bland annat, framhållit följande.

Allt efter som lapparnas bostadsform närmat sig de bofastas har den individuella vården om renarna gradvis avtagit. När det anföres att renvårdens bättre eller sämre beskaffenhet mera är beroende av större eller mindre intresse för renskötseln hos vederbörande lapp än på naturen av hans bostad, så är detta i hög grad en teoretisk sanning; kvar står att den fasta bostaden, dess belägenhet och medföljande lockelser distrahera och förslappa renskötselintresset. Vissa norrbottenslappar bo alltjämt året om i tält eller under vår, sommar och höst i öppna torvkåtor. Bland dessa lappar ha dess bättre ännu inga allvarligare tendenser visat sig att giva efter för ett bekvämare levnadssätt. Hos dem är insikten ännu levande, att nomadlivet icke kan undgå att kräva försakelser och strapasser. Men så representera de också det bästa av renskötseln inom länet och säkerligen även inom riket och den livsdugligaste lappstammen. Länsstyrelsen vill därför starkt framhålla, att den ifrågasatta subventionsverksamheten bör så bedrivas, att den icke blir till propaganda för de fasta bostadshusen på de öppna kåtorernas bekostnad. Tältkåtan och den öppna gammen äro icke hälsovådliga. Där de ännu brukas, hålla de lappfamiljerna boende intill renarna, och detta representerar ju ett renskötselsystem, vars upplösning man med all makt bör förhindra. De husliknande torvkåtorerna och de illa uppförda trästugorna, vilka äro de vanligaste på lappvistena, måste sägas vara ohygieniska. Åtgärderna från det allmännas sida böra inskränka sig till att förbättra dessa. Bidragsverksamheten för nya hus bör inskränka sig till höst- och vårvisten. Den lokala förläggningen av renvaktarstugorna bör alltid bedömas strängt ur renvårdens synvinkel och lappväsendets röst alltså respekteras. Lappfogdarna äro väl representerade i egnahemsnämnderna där dessa frågor i första hand avgöras, men de kunna överröstas och de renskötseltekniska synpunkterna bortskymmas av någon sorts humanitära. Särskilt bör detta gälla vid behandlingen av ärenden från de lapptrakter, som

representera den gamla helnomadismen i sitt levnadssätt. Ingenting i denna verksamhet bör företagas av beskaffenhet att direkt uppmuntra till rasering av deras kåtasytem. I stället bör för deras del och för sommarrenskötseln på andra lapptrakter institutet påbyggas med subvention av öppna kåtor och kåtaustrustning.

Lappfogdarna i fjälldistriktet i Norrbottens län ha uttalat bland annat.

Lappfogdarna, vilkas huvuduppgift är att på allt sätt verka för bibehållandet av ordning i renskötseln, nödgas giva uttryck för en viss oro i fråga om verkningarna av utgivande av bidrag till uppförande av bostadshus åt de renskötande lapparna. Man kan ej förneka, att helnomadernas renskötsel i alla avseenden står framom övriga lappars och man önskar på alla sätt bevara den gamla nomadandan för nedbrytande inflytelser. Det står dock klart, att åtgärder av det slag som ifrågasatts i själva verket framtvings av utvecklingen inom stora delar av renskötselområdet. Lapparna ha redan i stor utsträckning inrättat fasta bostäder på sina huvudvisten och det vore helt verklighetsfrämmande att föreställa sig, att de härvidlag skulle komma att återgå till de gamla, enklare bostadstyperna såsom tält- och arankåtor för alla tider av året. Man står alltså inför ett sakförhållande, vilket nödvändiggör att slå in på den väg, som utredningsmannen föreslagit. Det är av vikt att tillse, att lapparnas bostäder bliva hälsosamma och väl tjänliga för sitt ändamål. Ur rennäringens synpunkt är det av särskild betydelse, att de bliva förlagda till lämpliga platser och att man från myndigheternas sida håller kontroll över utvecklingen. Då författningarna ej kunna göras annorlunda för lapparna i en del trakter än i andra, torde man vara nödsakad att godtaga nya och mera tidsenliga bestämmelser rörande lapparnas bostäder att gälla även för sådana områden, där man i själva verket icke önskar se dem i tillämpning. Sett ur folkhälsans synpunkt måste förslaget givetvis hälsas med tillfredsställelse. Många av de bostäder, som hittills byggts i många lappläger, äro utan tvivel mycket osunda och undermåliga. Detta gäller dock icke de i ursprunglig form bevarade fasta eller flyttbara kåtorna utan de av lapparna uppförda bostäderna av hustyp. Det är ett samhällsintresse, att dessa över lag förbättras. Det kan måhända synas önskvärt, att stödåtgärderna huvudsakligen stannade vid förbättring av redan uppförda byggnader och att direkt uppmuntran till fortsatt byggnad icke lämnades från det allmännas sida. Ett sådant ställningstagande till frågan skulle dock icke stå i överensstämmelse med principen, att alla medborgare oberoende av sin ekonomiska ställning böra, så långt det är möjligt, beredas likvärdiga förmåner i fråga om vissa elementära livsbehov, såsom beträffande bostäder. Om statligt stöd icke lämnades till nyanläggning av fasta bostäder, bleve följderna den att de mera välbärgade lapparna så småningom i allt större utsträckning skaffade sig stugubyggnader medan de fattigare finge nöja sig med torvhus eller andra liknande halvmesyrer. Under sådana förhållanden står man inför nödvändigheten av att lämna bidrag även till nyanläggning av bostadshus. Bidragsverksamheten bör emellertid bedrivas med stor försiktighet. Av särskild betydelse är att även de nomader, som bo i tält, kunna erhålla bidrag till anskaffande av sådana. Det vore uppenbarligen oegentligt att ställa de mest aktiva bland renskötarna utanför det stöd, som man bereder sig att i rikt mått tilldela andra lappar.

Vidkommande bostadsbyggnadernas storlek och övriga beskaffenhet har *lappfogden i Västerbottens län*, i vars yttrande *länsstyrelsen därstädes* instämt, framhållit, att den av Västerbottensutredningen föreslagna stugtypen vore för det ändamål, för vilket den vore avsedd, fullt tillräcklig. I de höjdlägen, där den borde komma till användning, vore det ingalunda önskvärt, att anordna familjebostäder av den storleksordning, som skisserats av utredningsmannen. Dylika bostäder kunde däremot vara att rekommendera till utförande i anslutning till annan bebyggelse på trakter, där boplatserna kunde vara belägna längre ned mot dalbottnarna utan att renskötseln därav lede men. Det vore nödvändigt att en smidig anpassning skedde till de skiftande förhållanden, som rådde på olika platser.

Ifråga om det föreslagna statsbidragets storlek har *egnahemsnämnden i Norrbottens län* gjort gällande, att det vore väl knappt tilltaget, särskilt med hänsyn till att materialtransporterna i många fall komme att ställa sig synnerligen kostsamma. Det vore sålunda icke endast tegel, cement o. dyl. som krävde dryga transporter utan även det erforderliga trävirket måste forslas på långa och svårframkomliga vägar. Bidrag borde därför få utgå med högst 4 000 kronor.

Överjägmästarna i övre Norrbottens och Umeå distrikt ha däremot ansett det av utredningsmannen föreslagna bidragsbeloppet allt för högt, i betraktande av byggnadernas begränsade storlek och det mindre behovet av deras fullständiga vinterbonande.

Statskontoret har ansett sig icke kunna biträda utredningsmannens förslag, att bidrag till nyanläggning av bostäder skulle utgå av lappfondens medel medan bidrag för förbättring av redan befintliga stugor skulle belasta anslaget till främjande av bostadsbyggande på landsbygden. Enligt ämbetsverkets uppfattning borde statens samtliga kostnader för ifrågasvarande verksamhet bestridas av samma slags medel. Då bidrag för nybyggnad ej kunde utgå ur nyssnämnda anslag, förordades att såväl bidrag som lån för byggnadsverksamheten skulle utgå ur lappfonden. För *egnahemsorganen*, vilka skulle bestämma bidragen, borde den enhetlighet, som därigenom skapades vid ärendenas avgörande samt medlens rekvisition och redovisning, enbart vara till fördel. Ur kontrollsynpunkt vunnas på detta sätt bättre överblick över de sammanlagda kostnaderna, varjämte den sakligt obefogade uppdelningen av likartade utgifter på skilda titlar försvunne.

Frågan om rätt för lapparna att å område utom lappmarkerna och renbetesfjällen, där de äga uppehålla sig med sina renar, eller alltså i huvudsak å vinterbeteslanden uppställa flyttbara mindre stugbyggnader har upptagits till behandling vid *1942 års lappmöte i Arvidsjaur*. Därvid yrkades att i renbeteslagen skulle införas bestämmelser, som tillerkände

lapparna dylik rätt. Vidare gjordes framställning att lapparna skulle å sina huvudvisten få uppföra ordentliga ladugårdar och gethus.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har ansett att man — med hänsyn till att behovet för lapparna att begagna sig av egna flyttbara stugor å vinterbeteslanden blivit vitsordat av lapparna — redan nu borde taga under omprövning, huruvida den bofasta befolkningens berättigade intressen i någon nämnvärd grad kunde trädas för nära, därest sådan ändring vidtoges i renbeteslagens bestämmelser, att lapp berättigades uppföra dylik stuga å vinterbetesmarkerna alternativt med fast kåta.

Nomadskolinspektören har ifrågasatt, om icke lapparna borde erhålla rättighet att å sina visten uppföra ladugård och lada eller annan anordning för förvaring av kreatursfoder samt om statsbidrag icke borde utgå till kostnaderna för dylika byggnader. På många ställen särskilt i Jukkasjärvi och Gällivare socknar ginge utvecklingen i rask takt därhän, att lapparna bleve halvnomader. Vid sidan av renskötseln bedreve de ett mindre jordbruk som binäring, vilket tydligen ginge bra. De ladugårdar de själva uppfört utgjordes av enkla torvkåtor och det vore mer än djurplågeri att hela vintern ha kor inhysta i dessa mörka och trånga förvaringsrum.

*Före-
draganden.*

Förevarande betänkande innehåller ett flertal förslag att genom olika åtgärder lämna stöd åt lapparna. Förslagen avse i första hand att underlätta och uppmuntra lapparnas verksamhet i fråga om renskötseln. Uppenbarligen är det av stor betydelse, att lapparna beredas möjlighet att bedriva denna för dem speciella näring under sådana former, att de kvarhållas vid densamma och icke lockas över till näringsfång, för vilka de icke på samma sätt lämpa sig. Sedan länge har frågan om åtgärder i förenämnda syfte varit under utredning. Med hänsyn till de svårigheter av skilda slag, med vilka lapparna ha att kämpa vid utövande av sin näring, synes påkallat att åtgärder vidtagas för att lämna dem erforderligt stöd. De av utredningsmannen framförda förslagen synas i stort sett på ett lämpligt sätt förverkliga nyssnämnda syfte.

Vad angår förslaget om statsbidrag till uppförande av bostadsbyggnader åt de renskötande lapparna vill jag erinra, att vid förarbetena till nu gällande bestämmelser rörande lapparnas fasta bostäder skilda meningar gjorde sig gällande om lämpligheten av att överhuvud taget tillåta dylika bostäder. Å ena sidan uttalades att de fasta bostäderna utgjorde ett direkt hinder för renskötseln och en fara för denna närings framtida bestånd, varför lapparna borde helt förbjudas att uppföra bostadsbyggnader. Å andra sidan framhölls att utvecklingen sådan den under årens lopp fortskridit medfört, att en stor del av de renskötande lapparna skaffat sig fasta bostäder. De i 1928 års renbeteslag intagna bestämmelserna i

ämnet bygga på den uppfattningen, att lapparnas innehav av fasta bostäder icke behöver försämra renskötseln eller äventyra dess bestånd. Lapparna må sålunda enligt lagens bestämmelser med vederbörligt tillstånd å område inom lappmarkerna eller å renbetesfjällen, där de äga uppehålla sig med sina renar, uppföra stugor eller därmed jämförliga bostadsbyggnader. Däremot ha de icke rätt att uppföra ladugård eller lada. Såsom framgår av utredningsmannens betänkande har utvecklingen fortsatt i samma riktning som tidigare och lapparna ha i allt större omfattning förskaffat sig fasta bostäder, särskilt på höst- och vårbeteslanden eller annat huvudviste. De enda trakter, där lapparna alltjämt i övervägande grad bo i öppna kåtor, äro Jokkmokks och Karesuando socknar i Norrbottens län. Att vända utvecklingen tillbaka till vad tidigare varit brukligt låter sig uppenbarligen icke göra och detta torde icke heller numera vara önskvärt. I likhet med utredningsmannen anser jag därför anledning icke finnas att frångå den princip, varå de nuvarande bestämmelserna i ämnet bygga. Däremot torde starka skäl tala för att åtgärder vidtagas i syfte att få till stånd en förbättring av lapparnas fasta bostäder.

De bostäder lapparna själva uppfört utgöra ofta ett mellanting mellan kåta och bostadshus. Kåtans form och inredning har vanligen bibehållits men i stället för öppen eldstad har man spis med mur eller rökrör. Ur bostadshygienisk synpunkt måste detta byggnadssätt anses mindre lämpligt. Trångboddheten med därav följande olägenheter är i många fall påtaglig och hushållsarbetet måste utföras under synnerligen primitiva förhållanden. Härtill kommer att, även om huset efter lapska förhållanden anses väl uppfört, bostaden likväl ofta blir kall och dragig samt mycket osund. Som stadigvarande uppehållsplats för såväl äldre som barn fyller den ingalunda de krav, som numera ställas på en människovärdig bostad. Bostäderna äro dessutom ej sällan olämpligt belägna med hänsyn till renskötseln. Skall ändamålet med de fasta bostäderna vid lapparnas huvudvisten ej helt förfelas, måste en bättre ordning på detta område skapas. I överensstämmelse med utredningsmannen anser jag statens ekonomiska medverkan vid nya bostäders uppförande icke kunna undvaras och biträder därför förslaget om att statsbidrag må kunna utgå vid uppförande av nya bostadshus. Bland lapparna synes det vara ett allmänt önskemål, att staten skall lämna dem sitt stöd för lösande av bostadsfrågan. Även i flertalet av de avgivna yttrandena har förslaget tillstyrkts.

Vad angår förutsättningarna för erhållande av understöd bör såsom utredningsmannen framhållit i varje särskilt fall ovillkorligen gälla, att tillstånd erhållits till bostadshusets uppförande. Vid meddelande av tillstånd till uppförande av bostadsbyggnad å kronomark — med annan mark torde man icke behöva räkna, såvitt angår fjälllapparnas bostadshus — skall myndigheten tillse, att byggnaden förläggas å plats, som med hänsyn

till renskötseln å trakten och andra förhållanden är lämplig. De farhågor, som länsstyrelsen i Norrbottens län uttalat för att dessa intressen icke skulle bliva i tillbörlig grad beaktade, torde vara överdrivna. Jag utgår vidare från att de bostadshus, som uppföras med statsbidrag, förläggas å höst- och vårvistena eller å annat huvudviste. Att understödja uppförandet av hus för den korta sommarvistelsen i högfjället bör däremot icke ifrågakomma. I anslutning till vad länsstyrelsen och lappfogdarna i Norrbottens län anfört synes bidragsverksamheten böra bedrivas med en viss försiktighet, så att icke de lappar, vilka alltjämt använda öppna kåtor, vilka ur renskötselns synpunkt torde vara den lämpligaste bostadsformen för de renskötande lapparna, frestas att utan anledning utbyta dessa mot fasta bostäder. Det synes även vara lämpligt att möjlighet beredes de lappar, som därav kunna vara i behov, att erhålla bidrag av statsmedel för anskaffande av tältutrustning.

Därest såsom jag nu förordat statsmakterna lämna bidrag till lapparna för anskaffande av fasta bostäder, böra uppenbarligen garantier skapas för att bebyggelsen blir tillfredsställande. Endast fullt människovärdiga bostäder böra sålunda uppföras och storleken bör vara sådan att trångboddhet i största möjliga utsträckning undvikas. Vissa standardritningar böra upprättas och följas. Detta torde icke utesluta att såsom lappfogden i Västerbottens län framhållit hänsyn tages till de i varje särskilt fall föreliggande förhållandena. Det är av vikt att husen icke göras större och mer virkeskrävande än som erfordras.

Det föreslagna maximibidraget, 3 000 kronor, synes mig vara väl avvägt. Vid bestämmandet av bidraget i varje särskilt fall torde såsom utredningsmannen framhållit hänsyn böra tagas till lappens egen förmåga att själv bidra med penningar, material, transporter och eget arbete. För de bostadshus, som förläggas å kronomark, bör, om tillgång därtill finnes, fritt virke få tagas från kronans skog. Mot de av utredningsmannen i övrigt föreslagna villkoren för åtnjutande av ifrågavarande bidrag har jag icke något att erinra.

De för ifrågavarande ändamål erforderliga medlen torde i enlighet med förslaget få tagas i anspråk från vederbörande lappfond. Såsom utredningsmannen föreslagit bör den förordade verksamheten handhavas av de statliga egnahemsorganen. Lappfogden torde böra ingå såsom ledamot i egnahemsnämnden vid handläggning av ärenden rörande de renskötande lapparnas bosättning. Då lappfogden sålunda kommer att delta i ärendenas behandling i nämnden, torde garantier vinnas för att renskötselintressena bliva tillbörligt beaktade.

Såsom förut nämnts har 1942 års lappmöte hemställt, att i renbeteslagen skall inrymmas rätt för lapparna att å område utom lappmarkerna och renbetesfjällen, där de äga uppehålla sig med sina renar, uppföra små

flyttbara stugor att användas såsom bostad vid uppehållet å vinterbeteslanden. Något större behov torde emellertid knappast förefinnas att medgiva lapparna rätt att mot vederbörande markägares bestridande uppföra dylika hus. Frågan om lapparnas tillfälliga bostad å vinterbeteslanden torde utan större svårigheter kunna lösas på frivillighetens väg genom överenskommelser med markägaren.

Beträffande det av nomadskolininspektören upptagna förslaget, att lapparna skola erhålla rättighet att å sina visten uppföra ladugårdar och lador samt även kunna erhålla statsbidrag för detta ändamål, torde böra framhållas att detsamma närmast synes ha avseende å fjälllapparna. Bland skogslapparna förekommer allmänt att de vid sidan av rensköteln driva mindre jordbruk. Att staten skulle uppmuntra till bildandet av mindre jordbrukslägenheter å fjälllapparnas visten synes mig ur många synpunkter vara mindre ändamålsenligt. Bland annat torde det för dessa lappar vara olämpligt att vid sidan av rensköteln bedriva jordbruk. Erinras må att frågan om stöd åt de lappar, som vilja ägna sig åt jordbruksnäringen, redan lösts genom förut berörda kungörelse den 6 juni 1941 (nr 484).

Undervisning i renskötsel m. m.

Utredningsmannens förslag.

Utredningsmannen har i betänkandet upptagit frågan om anordnande av undervisning för yngre lappar i såväl renskötels praktiska utövning som beträffande de rättsliga och administrativa bestämmelser, som reglera denna näring. I förslaget har huvudvikten lagts vid den praktiska utbildningen. Den teoretiska kursen har föreslagits skola utgöras av lättfattliga redogörelser för gällande bestämmelser rörande rensköteln och tillämpad praxis samt råd att följa vid olika förekommande fall.

Såsom motivering för den förordade kursverksamheten har utredningsmannen anfört bland annat.

Skolor och kurser ha i vårt land upprättats inom snart sagt alla områden. Såsom en brist må synas att de, vilka såsom yrke utöva eller ämna söka sin utkomst i renskötselnäringen med den mångfald rättsliga och administrativa förfoganden, som därtill ansluta sig, sakna möjlighet att genom skolor eller kurser förvärva en mera ingående kunskap rörande sitt arbetsområde. De obetydliga ansatser, som tidigare gjorts för att lära upp lappungdomar i renskötsel genom deras inackorderande hos kunniga renskötande hushönder, synas mera ha avsett att skaffa tillgång till dugliga lappdrängar än att bereda vidgad kännedom om renskötarens yrke. Detta yrke är svårare och besvärligare än många andra. Väl må för yrkets bedrivande mest krävas praktisk kunskap och övning, men en samlad över-

blick över det bästa i tekniskt hänseende liksom rörande den administrativa ram, inom vilken näringen inrymmes, skulle förvisso vara av betydelse. Kraven på kunskap om renvården och dess metoder, de förhållanden, varunder renskötelsen drives inom lappbyn, och dess ställning gent emot de bofasta invånarna i kringliggande bygder, renväsendets administration m. m. äro i våra dagar större än de framträtt under äldre, mera utvecklade förhållanden. Även för att fästa lapparnas uppmärksamhet på värdet av samverkan på renskötelsns område och väcka intresse för deltagandet i arbetet härför kunde en vidare utbildning bliva av vikt.

Den undervisning, som hittills givits nomaderna, har inskränkt sig till att söka bibringa dem någon boklig allmänbildning. Särskilt inom de norra och ur renskötelsekonomisk synpunkt betydelsefullaste av lapparnas vidsträckta uppehållsområden har det varit mycket ovanligt att bland de renskötande lapparna själva förekommit personer, som med avseende å ordningen för näringens bedrivande intagit ledarställning inom en större krets. Säkerligen saknas icke bland lapparna den begävnig, som är en förutsättning härför, men de renskötande lapparna äro utbredda över ett så vidsträckt område och deras vanor och förhållanden på olika trakter äro så skiljaktiga, att häri ligger ett stort hinder att kunna samla dem. Lappen synes utöva en individuell renskötelse så till vida att han i främsta rummet tillser vad som må tarvas för hans egen renhjord och föga tänker på de fördelar, som kunde vara förenade med viss gemensamhet i organisationen, en fråga, som efter det allmänna genomförandet av den s. k. extensiva renskötelsesmetoden, är av särskild betydelse. Emellertid torde och lappens osäkerhet i hithörande avseende sammanhånga med hans ofta bristande kunskap rörande många av de stadganden av invecklad karaktär, vilka reglera hans näring och liv. Vad nu sagts jävar icke det intresse för sammanslutning, som under senare tid visat sig finnas hos lapparna särskilt inom de sydligare trakterna. Det nuvarande föreningsväsendet torde emellertid i huvudsak inrikta sig på sådana lapparnas förhållanden, varom i detta sammanhang mindre är fråga.

Att spørsmålet om anordnande av något slag av upplysning för lapparna, efter det de lämnat sina skolor, icke tidigare upptagits till behandling torde delvis sammanhånga med en allmänt utbredd uppfattning, att lapparna handhade sin renskötelse bäst och säkrast stannade kvar vid denna, om de så mycket som möjligt lämnades i fred. Ju mindre de påverkades av tidens rörelser ju mindre stordes de i de mera primitiva vanor och åskådningssätt samt i den enkelhet i livsföringen, som ansåges vara en förutsättning för det strävsamma livet i ödemarkerna. Häri må ligga en del sanning och förvisso mera än lapparna på många ställen själva vilja förstå. Däröfver vittna vissa avarter inom utvecklingen bland de renskötande lapparna. Men den utbildning, som nu avses, torde snarare vara ägnad att komma lapparna att inse, att mycket av nymodigheterna icke kan anpassas å dem, som sköta renar. Hela undervisningen skulle här röra sig inom området för de renskötande lapparnas egen näring och närmare knyta dem till denna. Liksom böndernas barn genom lantmannaskolor och lantushållsskolor beredas kunskaper för lantmannanäringarnas omhänderhavande, skulle lapparnas barn givas tillfälle att genom fördjupad utbildning få blicken vidgad för sitt blivande yrke. Lägges utbildningen på sådant sätt, synes den tillika bidraga till att höja renskötelsns anseende såsom en av

staten stödd näring, varigenom jämväl lapparnas egen ställning skulle gynnas. Genom det ökade intresse för renskötelsen, som utbildningen må väntas medföra, skulle denna även i sin mån bidra till att kvarhålla lapparna vid deras gamla yrke.

Det må vara att förutse, att svårigheter skola uppstå att utfinna en ändamålsenlig ordning för meddelandet av undervisning i renskötelse och vad därtill hör. Tradition och system saknas. Att finna lämpliga lärare, som tillika äga auktoritet inom lapparnas egen krets, lär icke bli lätt. Envar lapp torde anse att han, som alltsedan sin barndom hanterat renar, sitter inne med lika goda kunskaper härutinnan, som varje annan, och att han lika bra eller bättre kan lära sina barn yrket. När emellertid lappen hunnit vänja sig vid tanken att sända bort sin son eller dotter från hemmet för vidare utbildning, skall han inse att denna kan skänka dem även annan nyttig kunskap än den han själv kan meddela. Redan den omständigheten att hans barn få se andra trakter med skilda förhållanden och träffa annan lappungdom är ägnad att bereda ökad kunskap och skapa nya intressen. De få göra bekantskap med andra renskötselmetoder, törhända för lappens egna hemtrakter ej alltid bättre än de redan använda; men säkerligen skall jämförelsen vara till mycken nytta. Man kan vidare utgå från att föräldrarna knappast till fullo inse betydelsen av ömsesidig hjälpsamhet i renskötselarbetet eller en viss enhetlighet i ordningen för renskötelsen. Det kan vidare icke begäras, att föräldrarna skola besitta sådan kunskap rörande rennäringen reglerande lagar och författningar, att barnen kunna delgivas en riktig och någorlunda fullständig kännedom därutinnan.

Utredningsmannen har inhämtat, att en lapsk folkhögskola vore avsedd att inrättas i Sorsele. De upplysningar utredningsmannen erhållit rörande denna skola giva vid handen, att dess verksamhet ligger vid sidan av den praktiska utbildning, vars införande utredningsmannen här avser. Snarare kunna de båda undervisningsformerna vara ägnade att komplettera varandra.

Enligt utredningsmannens mening skulle de unga lapparna i den praktiska kursen framför allt lära sig renskötelsens teknik ävensom bästa sättet att organisera gemensamma arbeten, såsom renskiljningar o. dyl., ordna renbevakning och motverka strövrens bildning, utföra renmärkning och renslakt samt omhändertaga renprodukter. Vidare borde den gamla lappslöjden upptagas såsom undervisningsämne. Genom den teoretiska kursen borde lapparna särskilt erhålla inblick i lappadministrationens funktion samt de konventioner, som reglera de svenska lapparnas rättigheter och skyldigheter i Norge och Finland, ävensom gällande bestämmelser om betesmarkernas nyttjande, om ersättning för skadegörelse genom ren och om lapparnas rätt till skogsfångst. Därjämte borde de bibringas kunskap om enklare bokföring m. m. Den praktiska kursen ansågs böra omfatta en tid av 9 månader och den teoretiska eller administrativa 2 å 3 veckor.

För att deltagarna i kurserna skulle kunna tillgodogöra sig utbildningen har utredningsmannen ansett nödvändigt, att de genomgått vanlig nomad-

skola eller motsvarande kurs i folkskola men dessutom borde de ha praktisk erfarenhet i renskötsel.

Såsom ledare för varje särskild kurs borde enligt utredningsmannens förslag stå en lappfogde eller annan med lappväsendets såväl teoretiska som praktiska förhållanden kunnig man. Det förutsattes, att ledaren icke kunde ha tillfälle att under hela tiden vara närvarande och direkt följa undervisningen men han borde dock ha stadigvarande uppsikt över densamma samt upprätta eller genomgå undervisningsplaner och program. Ledaren borde i allmänhet själv meddela den »administrativa» undervisningen. Undervisningen i renskötselns praktiska utövning borde anförtros framförallt åt skickliga renskötande husbönder, vilkas renhjordar kunde användas såsom studiematerial vid undervisningen. Kurserna borde förläggas till de trakter, där ett större antal lappar sommartid och på hösten uppehölle sig med sina renar. Då antalet deltagare i varje särskild kurs icke beräknades till mer än högst 5 personer, borde inkvartering å sådan plats i allmänhet kunna beredas kursdeltagarna i fasta kåtor eller hus. De som ej kunde erhålla dylik inkvartering, kunde bo i tält, som för ändamålet anskaffades. En sådan förläggning har utredningsmannen för övrigt ansett väl överensstämma med undervisningens ändamål. Vintertid kunde eleverna bo hos lapparna eller hos de bofasta.

En av de största svårigheterna med igångsättandet av en undervisning av det slag nu ifrågasatts har utredningsmannen ansett vara lärarfrågan. För att undervisningen skulle bland lapparna själva anses giva något utöver vad hemmen själva kunde skänka, måste lärarna ha att uppvisa kunskaper eller erfarenhet, som lapparna i gemen ej ägde. Så småningom torde väl denna fråga kunna ordnas, men detta toge tid, och redan vid de första kurserna måste tillgång finnas till lärare med viss utbildning. För detta ändamål borde man bereda dem, vilka ansåges lämpliga till lärare, tillfälle att vid besök inom olika lapptrakter i landet taga kännedom om därstädes använda metoder i renskötseln och lapparnas förhållanden i övrigt. Genom dylika resor skulle möjligheten att bedöma olika metoders lämplighet ökas och nya intryck erhållas. Studiefärderna borde stå under ledning av en erfaren lappfogde eller tillsyningsman. En dylik färd kunde beräknas kräva en tid av förslagsvis 2 månader. Den syntes lämpligen böra anordnas på hösten eller våren, innan de första renskötselkurserna toge sin början. Med ledning av den erfarenhet, som dessa färder lämnade, finge formen för framtida, grundligare utbildning för lärare ordnas.

Utredningsmannen har ansett, att kursverksamheten till en början borde bedrivas försöksvis och i begränsad omfattning. Ärligen borde emellertid en kurs hållas för jämtlandslapparna, en för lapparna i Västerbottens län samt två kurser för norrbottenslapparna. Den ena av norrbottenskurserna borde anordnas för de till Norge flyttande lapparna,

vilka i särskild grad vore i behov av undervisning rörande vad en lapp har att iakttaga i olika avseenden. Den andra kursen skulle vara avsedd för de söder om Torneträsk flyttande lapparna inom länet. Elevantalet syntes kunna beräknas för varje kurs i Jämtland till 3 och i Västerbotten till 5 samt för vardera kursen i Norrbotten likaledes till 5.

Kostnaderna för kursverksamheten ha av utredningsmannen beräknats på följande sätt. Till ledaren för varje kurs borde utgå ett arvode av 500 kronor och till envar av de två lapska lärare, som erfordrades för den praktiska utbildningen vid kursen, en ersättning av 75 kronor för månad eller alltså till dessa båda tillhopa 1 350 kronor. I denna ersättning skulle dock även inbegripas gottgörelse för att renhjordar ställdes till förfogande, särskilt som renägarna i bevakningshänseende kunde väntas få en viss nytta av eleverna. Vidare krävdes material för undervisningen samt eventuellt hyra för bostadstält o. dyl., för vilket ändamål beräknades en summa av 250 kronor. De nämnda utgifterna skulle sålunda uppgå till för varje kurs ($500 + 1\ 350 + 250 =$) 2 100 kronor och för fyra kurser 8 400 kronor. Då lapparnas ekonomiska ställning ofta vore svag, kunde man ej vänta, att de i allmänhet skulle ha råd att sända sina barn till den ifrågasatta undervisningen, om icke staten för ändamålet beredde understöd. I likhet med vad som skett vid en mångfald motsvarande kurser inom andra områden av svenskt samhällsliv syntes detta böra ske i form av underhållsbidrag. Utredningsmannen har föreslagit, att detta för varje elev bestämmes till högst 45 kronor för månad, varav 35 kronor beräknats för inackordering och 10 kronor för elevens personliga utgifter. För 9 månader skulle sålunda tarvas högst 405 kronor för varje elev och för sammanlagt 18 elever 7 290 kronor. Vid bestämmandet av bidragen, vilket borde ske genom länsstyrelsen, borde bidragsbeloppet jämkas efter den hjälp eleven kunde erhålla från hemmet eller efter de tillgångar, varöver han i övrigt förfogade.

Till gäldandet av kostnaderna för ovannämnda studiefärder för blivande lärare i de praktiska renskötelskurserna har utredningsmannen föreslagit, att stipendier skulle utgå av statsmedel med 600 kronor per person. Med beräkning att tillsvidare en lärare vid varje praktisk kurs skulle erhålla dylik provisorisk utbildning, skulle fyra stipendier tarvas om tillhopa 2 400 kronor. Även färdledarens kostnader i form av rese- och traktamentersättning borde bestridas av staten. Beloppet härför har uppskattats till 800 kronor. En studiefärd för lärarutbildning skulle sålunda draga en kostnad av 3 200 kronor.

Såsom förut nämnts har utredningsmannen ansett, att de lappar som skola genomgå renskötarkurs tidigare böra ha förvärvat någon erfarenhet om renskötelsns utövande. Detta mötte inga svårigheter för dem, vilkas föräldrar vore renskötare eller vilka hade andra renskötande anförvanter, men

väl för de övriga. Utredningsmannen har därför föreslagit, att medel borde ställas till förfogande för möjliggörande för dessa lappar att erhålla inackordering hos någon renskötande lappfamilj. Härom har i betänkandet anförts bland annat följande.

Det kan många gånger vara svårt för de unga lappar, vilka ha lust för rennäringen men vilkas närmaste lämnat denna näring och övergått till annat yrke, att erhålla förberedande utbildning i renskötseln, särskilt om de äro medellösa. I allmänhet torde den hjälp, de äro i stånd att lämna vid renskötseln eller eljest, vara för obetydlig för att motsvara fri bostad och föda. Emellertid är det ofta särskilt önskvärt, att dylika unga lappar hjälpas tillbaka till renskötseln. Av stor betydelse är bland annat att kunna skaffa utkomst åt barnen i de lappfamiljer, vilka, sedan deras renar tagit slut, slagit sig ned såsom bofasta här och där i fjälltrakterna utan medel att kunna försörja sig. Att överföra alla dessa lappar till jordbruksnäringen låter sig av många skäl ej göra. Det viktigaste får bliva att taga hand om deras barn och tillse att dessa lära sig något yrke. Övergång till jordbruksnäringen erbjuder härvid en utväg. En annan är att bereda dylika barn möjlighet att återvända till renskötseln. Även andra vägar kunna tänkas. Men den naturligaste synes vara att, om den unge lappen har håg för renskötsel, en återgång dit underlättas. För ändamålet torde böra inrättas ett antal stipendier möjliggörande inackordering i goda renskötarhem. Stipendiet synes lämpligen böra utgå med högst 35 kronor för månad, därav ungefär 25 kronor torde kunna beräknas för inackorderingsavgift och 10 kronor för anskaffande av utrustning och såsom handpenning. Genom dylika stipendier skulle vinnas två ändamål, nämligen dels att, såsom avses med de stipendier som nu givas obemedlade lappar för utbildning till renskötare, öka tillgången på dugliga renvaktare och dels att bereda ökad möjlighet till förberedande utbildning åt lappingdom, som ämnar genomgå kurser av angivet slag och ej kunna erhålla dylik utbildning i sina hem. Inackorderingstiden bör tillsvidare beräknas till 18 månader. Stipendierna böra kunna tilldelas såväl unga män som kvinnor samt såväl fjälllappar som skogslappar.

Utredningsmannen har i anslutning härtill framhållit, att det vore svårt att bedöma i vilken utsträckning lappar kunde önska komma i åtnjutande av de möjligheter till erhållande av utbildning, som genom de nu nämnda understöden skulle öppnas för dem. Utredningsmannen har för sin del för varje utbildningsperiod räknat med 2 inackorderingselever för jämtlandslapparna, 4 för lapparna i Västerbottens län och 8 för lapparna i Norrbottens län. Enär varje elev i stipendium skulle erhålla högst ($35 \times 12 =$) 420 kronor för år, skulle för hela utbildningstiden, 18 månader, åtgå 630 kronor för elev eller för 14 elever tillhopa 8 820 kronor. Länsstyrelsen borde omhänderha utdelningen av stipendierna och meddela de närmare föreskrifterna rörande verksamheten. Utväljandet av de särskilda familjer, i vilkas hem utbildningen skulle försiggå, syntes böra anförtros åt lappfogdarna, som tillika med biträde av tillsyningsmännen skulle övervaka arbetet. För utbildningen skulle av lappfogdarna upprättas kortfattade anvisningar att tilldelas inackorderingshemmen.

Enligt utredningsmannens förslag skulle sålunda årliga kostnaden uppgå till, för renskötarkurserna i runt tal 15 700 kronor, för studiefärd för utbildning av lärare vid nämnda kurser 3 200 kronor och för den förberedande utbildningen, fördelad med lika belopp på två år, 4 400 kronor eller alltså sammanlagt 23 300 kronor för år. Dessa kostnader ansågs böra bestridas av medel ur lappfonden.

Yttrandena.

Förslaget om anordnande av utbildning i renskötsel har tillstyrkts av länsstyrelsen och lappfogden i Jämtlands län ävensom av samtliga representanter vid 1942 års lappmöte med undantag av tio norrbottenslappar. I de flesta andra yttranden, där frågan tagits upp till behandling, ha däremot framförts betänkligheter mot förslaget särskilt i vad det avser att kurser skola hållas i renskötselns praktiska utövning. Ur dessa yttranden må här återgivas följande.

Statskontoret har uttalat bland annat.

Det är självfallet att ökade kunskaper och förbättrade arbetsmetoder äro av stor betydelse lika väl för renskötseln som för andra näringsgrenar. Huruvida anordnandet av kurser är det lämpligaste sättet att uppnå de uppsatta målen, synes dock kunna diskuteras. Utan kompetenta lapska lärare för undervisning i renskötseln torde icke blott kostnaderna för kurserna vara tämligen bortkastade utan även resultatet kunna bliva till direkt förfång för renskötseln. Såsom ett förberedande arbete för fostrandet av väl skickade lärare och såsom ett led i arbetet för renskötselns höjande torde till en början hittillsvarande rön och erfarenheter på området böra samlas och sovras för att sedermera läggas till grund för upplysningsarbete bland lapparna. Detta arbete synes böra uppdragas åt härför särskilt lämpade lappar, vilka under besök hos sina stamfränder borde söka påverka deras renskötsel i önskad riktning. Dylika renskötselkonsulenter skulle så småningom kunna bliva lämpliga lärare vid sedermera eventuellt inrättade kurser. Undervisning i lappadministrationens funktion och uppgifter bör meddelas i nomadskolorna eller vid fortsättningskurser för nomadbarn, där även de olika renmärkena borde inläras. I dessa skolor och kurser bör även undervisningen i lapsk hemslöjd ha sin plats. Överhuvud synes frågan om såväl lapparnas undervisning i allmänbildande ämnen som deras utbildning i vissa speciellt lapska färdigheter böra upptagas till prövning i samband med pågående utredning angående nomadundervisningen. Frågan om den föreslagna kursverksamheten bör därför enligt ämbetsverkets mening ställas på framtiden.

Med hänsyn till svårigheten att administrera verksamheten och förbygga missbruk ställer sig statskontoret även tveksamt till förslaget om inrättande av särskilda stipendier för möjliggörande för de unga lappar, vars anhöriga lämnat renskötseln men som ha lust och fallenhet för denna näring, att återgå till densamma.

Nomadskolinspektören har anfört, att i nomadskolorna undervisades just i det, som utredningsmannen önskade att lapparna skulle erhålla kunskap om

såsom om renvården och dess metoder, hur renskötseln bedreves inom lappbyn, dess ställning gentemot de bofasta, lappadministrationen, renbeteslagen m. m. Genom de på nomadskolorna byggda fortsättningsskolorna, vilka föreslagits skola komma till stånd inom den närmaste framtiden, vore det meningen att vidare fördjupa och utveckla det, som i nomadskolan inhämtats, samt lära flickorna hushållsgöromål och slöjd samt gossarna slöjd och renskötsel. Där skulle även undervisas i medborgarkunskap, räkning, bokföring o. dyl. ämnen. Den lapska folkhögskola, som hösten 1942 under livlig anslutning från lappungdomens sida börjat sin verksamhet, skulle arbeta efter nomadskolans och dess fortsättningsskolas linjer och söka giva de unga lapparna än mer kunskap om och intresse för renskötseln. Vidare vore att märka att enligt gällande nomadskolstadga kunde anordnas särskilda kurser och föreläsningar för nomadlapparna för att tillgodose deras behov av insikter såväl beträffande dem särskilt berörande lagar och författningar som ock rörande allmänt medborgerliga förhållanden. Att sådana kurser hittills ej kunnat hållas berodde endast på svårigheten att få erforderliga medel för ändamålet under nu rådande förhållanden. De kunskaper, utredningsmannen ansett böra inhämtas i de av honom föreslagna kurserna, skulle sålunda enligt nomadskolinspektörens mening mycket väl kunna förvärfvas inom det befintliga skolsystemets ram och några nya former för dylik undervisning syntes icke vara behövlige.

Förslaget att lappunglingar, som icke ägde full färdighet i renskötselarbetet, skulle erhålla anställning som drängar hos aktiva renskötarfamiljer, vilka härför erhöle ett kontant bidrag, har nomadskolinspektören däremot ansett lämpligt.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har anfört, att för länets vidkommande kunde kurser i renskötsel sägas vara obehövlige. Det vore skäligen verklighetsfrämmande att antaga, att en kurs på några månader hos ett par än så dugliga renvårdare skulle ha något väsentligt att giva utöver den praktiska färdigheten, insikten och inlevelsen i renskötselarbetet, som under årstidernas omskiftelser år efter år meddelades från far till son, från husbonde till tjänare och under den egna hjordens flyttningar från betestrakt till annan. Den administrativa delen av undervisningen — berörande ämnen som lappväsendets organisation, bestämmelser för betning m. m. — skulle kunna meddelas fristående genom lappfogdarna utan större kostnad för statsverket vid kortare kurser under tjänlig tid före vårflyttningen. En tryckt handledning i dessa stycken kunde härvidlag göra god tjänst.

Betänkligheterna mot förslaget minskades icke av det förhållandet, att det numera startats en lapsk folkhögskola i Sorsele, som på sitt program upptog såväl teoretisk som praktisk utbildning i bland annat de ämnen, varom här vore fråga. Det förefölle lämpligt att låta med förevarande undervisningsprojekt anstå i avbidan på resultatet av den nya skolan.

Lappfogdarna i Norrbottens län ha ansett de föreslagna praktiska kurserna i renskötsel såväl obehövliga som svåra att anordna. De ha däremot anslutit sig till förslaget, att lappungdomarna skulle beredas tillfälle att av lappfogdarna erhålla undervisning i fråga om lappadministrationen samt om innehållet i lagar och författningar, som hade betydelse för lapparnas näringsutövning. Sådana kurser ansågos kunna anordnas i de olika socknarnas kyrkbyar under vårvintern före flyttningarna till fjällen. Lappfogdarna ha vidare framhållit, att utredningsmannens förslag, att stipendier skulle ställas till förfogande för möjliggörande för unga fastboende lappar, som hade lust att söka sig tillbaka i rennäringen, att erhålla inackordering i goda renskötarhushåll, syntes vara lämpligt och värt att prövas.

Lappfogden i Västerbottens län, i vars yttrande länsstyrelsen därstädes instämt, har anfört bland annat, att förslaget att underlätta för bofasta lappars barn att återvända till renskötseln genom att bevilja bidrag till deras inackordering i lämpliga renskötarhem vore av viss betydelse för Västerbottens län med hänsyn till den där förefintliga bristen på renskötare och det jämförelsevis stora antalet fastboende lappar. Bidraget syntes emellertid med avseende å nuvarande prisläge vara beräknat något för lågt. För att åtgärden skulle få avsedd effekt borde det höjas till 50 kronor för månad.

Såsom utredningsmannen framhållit är det givetvis önskvärt, att den renskötande lappbefolkningen beredes möjligheter till utbildning för sitt yrke. Jag ställer mig emellertid tveksam till lämpligheten av utredningsmannens förslag, att särskilda praktiska kurser skola igångsättas för detta ändamål. Under de långa flyttningar och de krävande arbetsförhållanden i övrigt, som äro utmärkande för i varje fall fjällrenskötseln, torde betingelser finnas för ett grundligt inlärande redan från barnaåren av de i rennäringen ingående olika arbetena. Att söka anordna särskilda kurser i renskötselns teknik m. m. torde möta vissa svårigheter. Det är t. ex. svårt att tänka sig, att de lapska husbönder, som skola utväljas till lärare vid dylika kurser, skola äga förmåga att under en så lång tid, som föreslagits för kursen, hålla intresset uppe hos sina elever. De missförhållanden, som enligt vad utredningsmannen påvisat förekomma särskilt i fråga om gemensamma arbetens organiserande, torde lappadministrationens tjänstemän böra söka komma till rätta med.

*Före-
draganden.*

Vad härefter den mer teoretiskt betonade delen av kursen angår är att märka, att de läroämnen, som föreslagits böra ingå i denna kursverksamhet, återfinnas på nomadskolans schema. Det har emellertid sedan länge ansetts vara en brist i skolorganisationen, att nomadskolväsendet icke inrymde möjlighet för nomadbarnen att vinna fördjupade kunskaper i dessa ämnen. Denna brist torde numera komma att avhjälpas. Chefen för ecklesiastik-

departementet har nämligen i statsverkspropositionen till årets riksdag föreslagit, att yrkesbestämd fortsättningsskola skall inrättas för nomadlapparnas barn, där undervisningen skall inriktas på renskötelsen och andra grenar av nomadlapparnas yrke. Läroämnena skola utgöra arbetskunskap, medborgarkunskap samt läsning och skrivning. Arbetskunskapen skall i främsta rummet omfatta lappslöjd och hushållsgöromål. I medborgarkunskapen skall inläggas undervisning om lagar och förordningar rörande renskötelsens bedrivande m. m. men även i arbetskunskapen torde komma att ingå frågor rörande renskötelsen. De vid nomadskolorna anställda lärarna, vilka skola ombesörja undervisningen även i fortsättningsskolorna, torde vara fullt kompetenta för den ifrågavarande undervisningen. Såsom i vissa yttranden erinrats har vidare en lapsk folkhögskola i Sorsele börjat sin verksamhet, vilken skola lär arbetar efter i huvudsak de för nomadskolan och dess fortsättningsskola uppdragna linjerna.

Skulle ytterligare undervisning behöva anordnas för att tillgodose nomadlapparnas behov av insikter såväl beträffande dem berörande lagar och författningar som rörande allmänt medborgerliga förhållanden, torde sådana särskilda kurser och föreläsningar, som omnämns i gällande nomadskolestadga av den 17 juni 1938 (§ 41), kunna anordnas. Vid dylika kurser och föreläsningar torde lappadministrationens tjänstemän böra medverka. Kostnaderna för verksamheten synas kunna bestridas av medel ur vederbörande lappfond.

I överensstämmelse med utredningsmannen anser jag, att barnen i sådana lappfamiljer, som av ena eller andra anledningen lämnat renskötelsen, böra beredas större möjlighet än vad nu är fallet att återvända till rennärningen. Många lappfamiljer, som förlorat sina renar, ha bosatt sig å lägenheter, som ligga högt upp mot fjällen, och söka där driva jordbruk, oaktat såväl klimatet som markbeskaffenheten så gott som omöjliggör detta. Det är av vikt att barnen i dessa familjer, om de ha lust för renskötelsen, beredas tillfälle att erhålla utbildning i denna näring. Förslaget, att särskilda stipendier eller bidrag skola ställas till förfogande för att möjliggöra för dylika lappbarn att få inackordering i goda renskötarhus, finner jag därför värt att pröva. Det för ändamålet föreslagna maximibidraget, 35 kronor för månad, synes mig med hänsyn till nuvarande prisläge vara väl lågt. Jag vill därför förorda, att detsamma i enlighet med vad lappfogden i Västerbottens län föreslagit höjes med 15 kronor till högst 50 kronor för månad att utgå av medel ur vederbörande lappfond. Längsta inackorderingstiden torde böra bestämmas till 18 månader. Efter denna tid torde den unge lappen böra kunna påräkna avlönad anställning. Mot förslaget att vederbörande länsstyrelse skall omhänderha utdelningen av bidragen och lappfogdarna anförtros uppgiften att utvälja de särskilda familjer, hos vilka utbildningen skall försiggå, har jag intet att invända.

Föreningsväsen.

Utredningsmannen har beträffande de renskötande lapparnas föreningsväsen föreslagit dels att, när så kunde anses erforderligt, lapparna bereddelse tillfälle att å allmänt möte genom ombud för lappbyarna eller såsom menighet yttra sig över ärenden av för dem allmän betydelse och att för underlättande av inställelsen bidrag beviljades av allmänna medel dels ock att, efter prövning i varje särskilt fall, bidrag finge utgå till ekonomiska och ideella föreningar till lapparnas gagn vid föreningarnas bildande eller i övrigt för deras verksamhet. För tillgodoseende av sistnämnda ändamål har utredningsmannen ansett ett belopp av 3 000 kronor för år behöfligt, vilket belopp utredningsmannen föreslagit skola utgå ur vederbörande lappfond. Beträffande bidrag till lappmöten har utredningsmannen ansett, att något bestämt belopp härför icke behövde beräknas.

Ur betänkandet såvitt gäller detta förslag må här återgivias följande.

Enligt vad utredningsmannen inhämtat ha lapparna i följande trakter sammanslutit sig i föreningar av ideell karaktär, benämnda efter de områden, där de ha sin verksamhet, nämligen Jukkasjärvi, Arjeplog, Arvidsjaur, Vilhelmina—Åsele, Frostviken, Mittådalen och Tännäs—Idre. Dessa föreningar ha till ändamål att tillvarataga lapparnas gemensamma intressen och framföra deras önskemål och krav till myndigheterna. Efter initiativ av ortsföreningarna ha föreningshus med samlingslokaler, kommit till stånd i Fatmomakke för Vilhelmina—Åsele sameförening, Ankarede för Frostvikens sameförening, Kiruna för Jukkasjärvi sameförening samt Mittådalen för sameföreningen med samma namn. Bidrag härtill ha erhållits av vederbörande kommun, genom insamling bland lapparna själva eller från annat enskilt håll. Vid 1937 års lappmöte beslöts, att föreningarna skulle bilda en riksorganisation, för vilken interimsstyrelse utsågs. Några ytterligare åtgärder i denna sak synas emellertid icke ha vidtagits.

Vidare finnas två ekonomiska föreningar, som bildats av lappar, nämligen Mittådalens renavelsförening i Tännäs och föreningen Renprodukter i Tärna. Den förra har till ändamål att främja renavel och god renvård samt att för medlemmarnas gemensamma räkning försälja liv- och slaktdjur, kött och hudar samt allt som kan produceras av renen i form av slöjdalster. Den senare åsyftar framför allt att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom förädling och försäljning av renprodukter, för vilket ändamål föreningen låtit anordna eget rökeri i Tärna. Till denna anläggning har erhållits bidrag ur Västerbottens lappfond med 3 000 kronor, varjämte för utvidgning av anläggningen från fonden anvisats ytterligare 7 500 kronor.

De renskötande lapparnas strävanden att följa med sin tid även på föreningsväsendets område äro värda det allmännas uppmärksamhet och uppmuntran. Icke minst gäller detta de föreningar, som avse det ekonomiska tillvaratagandet av deras renskötselprodukter och därtill anslutande alster. Att systematiskt uppbygga en ordning för nybildning med statsunderstöd av föreningar synes emellertid mindre välbetänkt. Med hänsyn till föreliggande säregna förhållanden torde vara önskvärt, att större erfarenhet avvaktas rörande lapparnas egen inställning och förståelse för dessa frågor. Vad angår

de nuvarande ideella föreningarna ha dessa tillkommit på lapparnas eget initiativ. Detta synes allttjämt böra bliva fallet. Föreningsbildningen kommer då att grundas å de naturliga betingelser, som böra finnas och vilkas förekomst är svår att överblicka. Uteslutet bör emellertid ej vara att, där särskilda förhållanden så skulle påkalla, något understöd av allmänna medel må tillskjutas.

Vidkommande ekonomiska föreningar kan däremot ett ingripande från det allmännas sida till lapparnas hjälp vara mera motiverat. Lapparna ha i allmänhet föga erfarenhet rörande ett gemensamt ekonomiskt tillgodogörande av renprodukterna och lära även ofta sakna nödiga medel för igångsättande av dylik verksamhet. Med hänsyn till den stora betydelsen härav för underlättande av avsättningen och uppnående av tillfredsställande priser må vara önskvärt, att vederbörande myndigheter ha sin uppmärksamhet riktad på dessa spörsmål för att, där så befinnes erforderligt, ingripa vägledande och stödjande. Likaså må åtgärder för upplysning rörande gagnet av sammanlutning på ifrågavarande område vara av värde. Dylika ekonomiska föreningar böra emellertid uppbyggas på sådan grund, att de ur vanliga affärs-mässiga synpunkter kunna väntas bliva bärkraftiga utan det allmännas stöd. Sådant torde i allmänhet böra ifrågakomma endast vid förenings bildande och vid verksamhetens igångsättande. Anslag av statsmedel för ändamålet bör bedömas från fall till fall, och något särskilt fast belopp för dylikt behov, vilket lärer bliva mera tillfälligt förekommande, torde ej behöva beräknas.

Det har emellertid visat sig, att vissa andra slag av sammankomster lapparna emellan av dem omfattats med stort intresse och jämväl varit av betydelse vid tillrättaläggandet av lapparnas allmänna förhållanden. Genom anslag av staten ha lapparna vid skilda tillfällen beretts möjlighet att sammankomma för överläggning om aktuella gemensamma angelägenheter.

Det vill synas utredningsmannen som om dylika allmänna möten även i framtiden kunna vara av stort värde för lapparna. Särskilt torde vara betydelsefullt för dem att samlas för att få del av och yttra sig över offentliga förslag, som avse lagstiftning eller andra allmänna frågor vidkommande lapparnas verksamhet och förhållanden i övrigt. Även med hänsyn till en dylik uppgift böra mötena icke utsättas att hållas med vissa bestämda tids-mellanrum utan, efter allmänt eller enskilt initiativ, sammankallas, då särskild anledning gör önskvärt, att lapparna få tillfälle att gemensamt överlägga. På grund av den karaktär mötena sålunda skulle erhålla torde bidrag till lapparnas inställelse vid desamma böra beviljas av staten, och detta vare sig mötet gives karaktären av allmänt lappmöte såsom i Östersund 1918 och Arvidsjaur 1937 eller mötet avser att, såsom vid 1940 års möte i Arvidsjaur var fallet, lapparna skola tillstädeskomma genom valda ombud. Gottgörelsen för inställelsen torde böra inskränka sig till resebidrag. Ersättning där-jämte i form av dagtraktamenten torde icke vara påkallad. Lämpligt är nämligen att kostnaderna i någon mån delas av lapparna själva. Vid tidigare hållna möten lära byakassorna ofta lämnat bidrag för möjliggörande av representation. Frågan om anslag till visst möte bör upptagas till prövning vid varje särskilt tillfälle, och något bestämt belopp för ändamålet behöver icke på förhand avsättas.

I de avgivna *yttrandena* har utredningsmannens ifrågavarande förslag tillstyrkts eller lämnats utan erinran.

Såsom utredningsmannen framhållit skulle det uppenbarligen vara av värde för lapparna, om de kunde beredas tillfälle att å allmänna möten genom ombud eller såsom menighet yttra sig över ärenden, som äro av allmän betydelse för dem. För ändamålet torde bidrag böra beviljas av allmänna medel. Något särskilt anslag synes dock icke nu behöva beräknas härför.

Även i fråga om bidrag av allmänna medel till ekonomiska och ideella föreningar bland lapparna biträder jag utredningsmannens förslag. Det torde vara förenat med allt för stora svårigheter för lapparna i betraktande av deras fåtal och deras förhållandevis spridda bosättning att utan det allmännas hjälp få till stånd livskraftiga sammanslutningar av nu ifrågavarande art. Med hänsyn till det värde och den betydelse dylika föreningar kunna ha för lapparna och deras näringars utveckling torde statens stöd böra lämnas.

Medel för ifrågavarande ändamål torde på sätt utredningsmannen föreslagit böra anvisas från vederbörande lappfond.

Lån för inköp av livrenar.

Gällande bestämmelser.

I syfte att bereda möjlighet för mindre bemedlade lappar att kvarbliva vid renskötseln eller att förbättra avkomsten därav har av allmänna medel utlämnats lån för inköp av renar.

Tidigast började dylika lån utlämnas till lappar inom Jämtlands län. Detta skedde i samband med tillkomsten av den s. k. jämtländska lappväsendets fond. Genom Kungl. Maj:ts beslut den 31 maj 1901, varigenom förordnades om bildande och förvaltningen av denna fond, föreskrevs nämligen, att av dess avkastning finge under år 1901 disponeras ett belopp av högst 3 000 kronor till utlämnande av lån åt fattiga eller mindre bemedlade lappar för inköp av renar. Enligt de för närvarande gällande lånevillkoren, vilka fastställts av Kungl. Maj:t genom beslut den 8 december 1914, fordras icke borgen eller annan säkerhet. Högsta lånebeloppet är 1 000 kronor. Lånen utlämnas på högst tio års återbetalningstid, därav de fyra första åren utan ränta och amorteringsskyldighet. Sedan amorteringstiden inträtt, skola lånen avbetalas med minst en sjättedel årligen, och räntan utgör 3 procent å oguldet lånebelopp.

Under de första åren efter det låneverksamheten påbörjats togs i allmänhet icke hela anslaget i anspråk, men senare har detta så gott som undantagslöst varit fallet. I början voro lånebeloppen jämförelsevis små, mången gång endast 200 à 300 kronor, och sällan överstego de 500 kronor. Under de båda senaste decennierna har lånebeloppet vanligen utgjort 1 000 eller 500 kronor.

För de båda nordligaste länen har en liknande låneverksamhet ordnats något senare. Vid 1913 års riksdag medgavs anvisandet för år 1914 av 6 000 kronor till lån för ändamålet åt fattiga eller mindre bemedlade lappar inom Västerbottens och Norrbottens län. Därefter ha dylika lån utlämnats från de båda lappfonder, som jämlikt statsmakternas beslut år 1914 (prop. nr 62 till den senare lagtima riksdagen år 1914) bildades för dessa län med grundkapital genom anslag ur jämtländska renbetesfjälens skogsfond.

Lånevillkoren ha varit och äro för Västerbottens läns lappar ännu desamma, som enligt ovannämnda beslut den 8 december 1914 gälla för Jämtlands län. Från Västerbottens lappfond har för ändamålet anvisats ett årligt anslag, som till en början bestämdes till 3 000 kronor men som under de senaste tjugو åren vanligen utgått med 1 000 eller 1 500 kronor. Lånen utlämnades inom detta län under de första åren med lägre belopp än i Jämtlands län, ej sällan med blott 100 kronor. Under senare tid ha lånebeloppen varit högre, i allmänhet 500 kronor. Högsta beloppet har varit 1 000 kronor.

Från Norrbottens lappfond anslogs till en början årligen 3 000 eller 5 000 kronor, och lånen utlämnades i allmänhet med 500 eller 600 kronor. Under de första åren av 1920-talet beviljades emellertid vida större anslag till reninköpslån — år 1920 ej mindre än 35 000 kronor — och något maximum för lånen föreskrevs ej, utan länsstyrelsen fick själv bestämma storleken av varje särskilt lån. Anledningen till denna vidgade möjlighet till långivning var den genom lagen den 19 juni 1917 (nr 337) införda inskränknigen i den bofasta, icke lapska befolkningens rätt att äga skötesrenar. Härigenom framtvingades en försäljning av bofastas renar, och det avsågs att, till gagn för både de bofasta och renskötseln, genom lån öka möjligheterna för de icke bofasta lapparna att övertaga renarna. Lånen beviljades till betydligt högre belopp än tidigare, och det förekom lånebelopp å ända upp till 4 000 kronor. Sedan förhållandena å renmarknaden blivit mera normala, ha renlånen åter utgått med lägre belopp; vanligen ha de varierat mellan 400 och 800 kronor. Emellertid blev utfallet av låneverksamheten inom Norrbottens län så dåligt, att man helt övergivit denna verksamhet. Sedan år 1933 ha lån för inköp av renar icke utlämnats. Man har i stället övergått till att för ändamålet lämna bidrag utan återbetalningsskyldighet.

Antalet intill den 1 juli 1941 utlämnade lån och dessas sammanlagda belopp framgå av följande siffror:

inom Jämtlands län	142 lån å	tillhoppa	103 999 kronor
» Västerbottens län	91	» » »	49 500 »
» Norrbottens län	116	» » »	93 100 »

Av de inom Jämtlands län utlämnade 142 lånen ha hittills 72 med ett sammanlagt belopp av 50 699 kronor blivit helt guldna. Av dessa senare lån har emellertid i 25 fall den fastställda amorteringsplanen icke kunnat följas utan återbetalningen har fördröjts, dock icke i något fall längre än sex år. Av de återstående 70 lånen ha 37 i sin helhet förfallit till betalning. Låntagarna ha dock icke kunnat fullfölja sina förpliktelser beträffande dessa lån, och ett sammanlagt belopp av 19 376 kronor 24 öre har fått avskrivas på grund av låntagarnas fattigdom.

Inom Västerbottens län ha, såsom förut nämnts, utlämnats 91 lån å tillhoppa 49 500 kronor. Av dessa ha 13 med ett lånebelopp av tillhoppa 6 100 kronor blivit tillfullo återgäldade. Endast 2 lån amorterades i föreskriven ordning och tid; återbetalningen av de andra 11 lånen fördröjdes mellan två och fjorton år. Av övriga 78 lån ha 68 om tillhoppa 38 400 kronor helt eller delvis förfallit till betalning, men låntagarna ha icke kunnat fullgöra sin amorteringsskyldighet. Tillhoppa 22 625 kronor fördelade å 41 lån ha till följd av låntagarnas fattigdom fått avskrivas.

Inom Norrbottens län ha möjligheterna att få tillbaka de utlånade beloppen varit än sämre. Av de inom länet utlämnade 116 lånen ha endast 5 med ett sammanlagt lånebelopp av 2 500 kronor blivit helt återbetalade. Å de övriga lånen om tillhoppa 90 600 kronor har ett sammanlagt belopp av 9 217 kronor 9 öre amorterats men ej mindre än 68 619 kronor 42 öre måst avskrivas. Det alltjämt utestående beloppet uppgår till 12 763 kronor 49 öre. Utsikterna att kunna indriva några av de i sistnämnda belopp ingående posterna synas icke vara stora — några av dem ha varit förfallna till betalning under en tid av nära tjugو år — och man torde kunna räkna med att så gott som hela beloppet får avskrivas.

Utredningsmannens förslag.

Utredningsmannens förslag rörande lån för inköp av livrenar innebär i huvudsak följande.

Lån skall kunna utlämnas åt obemedlade eller mindre bemedlade renskötande lappar för inköp av livrenar.

Låneverksamheten skall omhänderhavas av länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. I främsta rummet böra lappar med ringa renantal samt unga lappar erhålla lån till möjliggörande för dem att bilda familj eller i övrigt bliva egna husbönder. Lånet må ej överstiga 3 000 kronor, såvida ej Kungl. Maj:t på därom av länsstyrelsen gjord framställning för särskilt fall medgiver att högre lån må beviljas. Lånet skall från och med femte kalenderåret efter det, då lånet utlämnats, återbetalas med minst en sjättedel årligen. Därest länsstyrelsen så prövar

skäligt, må tiden för amorteringsfriheten utsträckas med högst två år. Å lånet skall ej erläggas ränta. Beträffande låntagarens sätt att handha sina renar skall kontroll utövas av vederbörande lapp tillsyningsman och ordningsmannen i den lappby låntagaren tillhör. Tillsyningsmannen skall halvårsvis insända rapport härom till vederbörande lappfogde. Därest låntagaren ådagalägger försumlighet i renskötseln eller misshushållar med sitt reninnehav, skall lappfogden omedelbart göra anmälan härom hos länsstyrelsen. Sedan hälften av lånets kapitalbelopp blivit i vederbörlig ordning återbetald, må länsstyrelsen medgiva, att övrig del av låneskulden efterskänkes. Såsom förutsättning härför skall ytterligare gälla, att låntagaren på ett tillfredsställande sätt handhaft värden av sina renar.

Länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län böra äga att för utlämnande av lån åt obemedlade eller mindre bemedlade renskötande lappar för inköp av livrenar för budgetåret 1943/44 disponera, länsstyrelsen i Jämtlands län högst 6 000 kronor, länsstyrelsen i Västerbottens län högst 10 000 kronor och länsstyrelsen i Norrbottens län högst 18 000 kronor, att utgå ur vederbörande lappfond. Därefter skola av vederbörande länsstyrelse förslag rörande anslag för ändamålet i mån av behov upptagas i den stat angående lappväsendet inom länet, som länsstyrelsen årligen har att underställa Kungl. Maj:ts prövning.

Till motivering för förslaget har anförts bland annat följande.

Såsom framgår av den lämnade redogörelsen ha statsmakterna i betydande omfattning inskridit för att bistå renskötande lappar, som därav vore i behov, att anskaffa renar. Genom den hjälp, som det allmänna lämnat, ha säkerligen icke få lappar, som eljest skulle ha övergivit renskötseln, kunnat bibehållas vid denna för lapparna särskilt lämpade näring. För många hushåll, som det vore önskvärt att kunna hålla kvar inom renskötseln, är emellertid reninnehavet alltjämt för lågt.

Under de senaste åren har hjälp till reninköp, såvitt angår lappar inom Norrbottens län, lämnats i form av kontanta bidrag utan återbetalningskyldighet. Utredningsmannen håller före, att låneformen bör bli den allmänt tillämpade, även om tidigare erfarenhet rörande möjligheten att få lånen återgäldade icke varit uppmuntrande för en fortsatt låneverksamhet. Endast där särskilda undantagsförhållanden uppstått, såsom att nödår eller andra olyckor drabbat större område, torde gåvor böra medgivas.

Vid fastställande av villkoren för lånens utgivande böra tillämpas enhetliga grunder för alla lapptrakterna. Detta synes vara en förutsättning för vinnande av ordning och rättvisa. Villkoren böra så avpassas, att i möjligaste mån å ena sidan lappens åtagande ställer sig lättare att fullgöra och å andra sidan statens intressen bättre tillgodoses. Låntagaren bör vara minst tjuguettt år gammal och känd för skötsamhet och ekonomisk förtänksamhet. Endast sådana obemedlade eller mindre bemedlade renskötare må ifrågakomma till erhållande av lån, som ha goda förutsättningar för renskötselyrket. Genom lånen bör möjlighet beredas dyliga dugliga renskötare att skaffa sig så stort renantal, att de så småningom

kunna beräknas av renskötseln få sin fulla utkomst. I främsta rummet böra härvid tillgodoses familjer med ringa antal renar i förhållande till familjens storlek samt unga lappar till möjliggörande för dem att bilda familj eller i övrigt bliva egna husbönder.

Såsom en uppmuntran till skötsamhet i arbetet samt ordentlighet vid lånets avbetalande bör möjlighet öppnas för låntagaren att få viss del av lånet efterskänkt. Lånet synes alltså böra givas karaktär av premielån. På grund av lapparnas ofta mera outvecklade ekonomiska kännedom torde vidare en viss uppsikt vara erforderlig över de låntagande lapparnas sätt att vårda de renar de inneha samt hushålla med dem, så att om möjligt renantalet icke nedgår utan snarare förökas. Låneverksamheten bör såsom hittills handhas av vederbörande länsstyrelse.

Särskilda omständigheter må emellertid motivera, att lån utlämnas med högre belopp. Sådana fall synas vara, om en synnerligen duglig renskötare genom olyckliga omständigheter, varöver han icke kunnat råda, förlorat större delen av sin hjord eller en barnrik familj behöver utöka sitt rennehav för familjens försörjning. Prövar länsstyrelsen ett ingripande då böra ske, må länsstyrelsen göra särskild framställning till Kungl. Maj:t om tillstånd att utlämna större lån.

Lånen böra vara räntefria. Om förfallet kapitalbelopp icke inbetalas inom behörig tid, bör dock dröjsmålsränta erläggas, förslagsvis fem procent räknat från förfallodagen tills full betalning sker. Under de fyra första åren efter utlämnandet torde lånen, i likhet med vad som nu gäller, även böra vara amorteringsfria. Länsstyrelsen torde även tillerkännas befogenhet att medgiva utsträckning av den amorteringsfria tiden under högst två år. Sedan amorteringstiden inträtt, torde lånen böra avbetalas med minst en sjättedel årligen.

Såsom ovan framhållits synes emellertid möjlighet böra beredas en skötsam låntagare att erhålla avkortning å lånet. Avkortningen bör motsvara hälften av lånesumman. Att en så jämförelsevis hög avkortning föreslås må motiveras av de ovissa och i övrigt svåra förhållanden, under vilka renskötseln bedrivs. Såsom villkor för rätt till avkortning bör gälla, att låntagaren befunnits ha på ett tillfredsställande sätt handhaft skötseln av sina renar och i vederbörlig ordning återbetalt den första hälften av lånet.

Att fordra borgen eller annan säkerhet för lånen torde knappast böra komma i fråga. Man torde i stället böra kräva att låntagarnas sätt att handha skötseln av renarna ställes under viss kontroll. Denna bör omhänderskas av vederbörande tillsyningsman och ordningsman.

Yttrandena.

Statskontoret har icke haft något att erinra mot utredningsmannens förslag till fortsatt statlig medverkan vid ifrågavarande lånerörelse. Ämbetsverket har även biträtt den föreslagna höjningen av lånebeloppet till 3 000 kronor samt förslaget att lånen skulle utlämnas räntefria och få karaktär av premielån. Med hänsyn till den avsevärda subvention räntefriheten innebure, har dock högst en tredjedel av kapitalskulden ansetts böra få efterskänkas. Samtidigt har ämbetsverket understrukit vikten av att lå-

nerörelsen, som genom de förhöjda lånebeloppen antoges komma att röra sig om avsevärt högre summor än dittills, handhades med ordning och fasthet vid amorteringarnas indrivning. Föreskrivna kontrollåtgärder borde icke få försummas och påvisad försumlighet från låntagarnas sida ej lämnas obeaktad.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har anfört bland annat, att den inom länet bedrivna låneverksamheten för reninköp icke givit något tillfredsställande resultat. I allmänhet vore emellertid norrbottenslapparna mycket noga med fullgörandet av sina ekonomiska förbindelser och det hörde till undantagen att en lapp, om han hade förmåga därtill, icke reglerade en skuld. Hur det kommit sig att ifrågakarande låneverksamhet slagit så illa ut, vore därför icke lätt att säga. Möjligen bottnade det i att man betraktat staten mera som donator. Då länsstyrelsen, efter att därtill ha fått Kungl. Maj:ts medgivande, övergått till att låta denna hjälpverksamhet taga form av bidrag utan återbetalningsskyldighet, hade länsstyrelsen icke förbisett den rena gåvans och välgörenhetens faror. Fastän länsstyrelsen alltjämt ansåge, att låneformen på detta område icke vore lämplig, ville länsstyrelsen icke motsätta sig att denna form av stödåtgärder komme till användning hellre än ingen. Låneverksamheten borde dock icke påbörjas förrän normala priser på ren återvänt.

Länsstyrelsen har vidare framhållit, att som villkor för rätt till avkortning av halva lånesumman föreslagits skola gälla, att låntagaren — förutom att han ordentligt återbetalt den första hälften av lånet — på ett tillfredsställande sätt handhaft skötseln av sina renar. Det vore enligt länsstyrelsens mening knappast annat än rena misskötseln, som icke skulle kunna tilldelas det betyget. Som förutsättning för avkortningen borde därför stadgas, att vederbörande kunde uppvisa ökning av hjorden, där ej särskilda omständigheter lagt hinder i vägen härför.

Lappfogden i Jämtlands län har yttrat, att förslaget att länsstyrelsen skulle tillerkännas befogenhet att medgiva utsträckning av den amorteringsfria tiden för lånet syntes mindre lämpligt. Man kunde nämligen befara, att alla låntagare komme att söka begagna sig av denna rätt, vilket skulle medföra extra arbete både vid uppskovsärendenas avgörande och, i händelse av bifall, vid räkenskapsavdelningens bokföring av lånen. Räntefrihet och möjlighet till avkortning med hälften av lånebeloppet vore enligt lappfogdens förmenande så betydelsefulla förmåner, att ytterligare lättnader kunde försvaga låntagarens vilja att verkställa amorteringarna i rätt tid.

*Före-
draganden.*

Utredningsmannens förslag beträffande låneverksamheten för de rensköttande lapparna torde framför allt avse att öka effektiviteten av denna verksamhet och att få enhetliga grunder tillämpade för alla lapptrakter. För-

slaget synes mig väl ägnat att läggas till grund för den fortsatta verksamheten på området. Försiktigheten torde emellertid bjuda att verksamheten, i avbidan på att priset på renarna gått tillbaka till mer normalt läge, bedrives i begränsad omfattning.

I enlighet med utredningsmannen anser jag alltså, att statens ekonomiska bistånd till reninköp bör lämnas i form av lån. Endast där särskilda förhållanden äro rådande, såsom att nödår eller andra olyckor drabbat en hel trakt, torde kontanta bidrag utan återbetalningsskyldighet böra utdelas av statsmedel. De för låneverksamheten föreslagna bestämmelserna ha icke givit anledning till annan erinran från min sida än att någon utsträckning av den amorteringsfria tiden icke bör få ifrågakomma utan Kungl. Maj:ts medgivande och att såsom villkor för åtnjutande av avkortning å lånet bör gälla — förutom att hälften av lånets kapitalbelopp blivit i vederbörlig ordning återbetald — att låntagaren kan uppvisa ökning av renhjorden, såvida icke särskilda omständigheter, såsom rovdjurs härjningar, dåliga betesförhållanden e. dyl., lagt hinder i vägen härför. I enlighet med utredningsmannens förslag torde medel för ändamålet böra anvisas från vederbörande lappfond.

Belöning för god renvård.

För att uppmuntra lapparna i deras arbete med renarna ha av allmänna medel utdelats penningbelöningar för god renvård. Därjämte har, fastän i jämförelsevis liten omfattning, utdelats en för ändamålet särskilt instiftad medalj.

Utredningsmannen har framhållit, att ett utdelande av premier åt de renskötare, som visat särskild omsorg i sitt arbete, syntes kunna vara av ej ringa betydelse såsom en uppmuntran till god renvård. Det utgjorde en sporre för den enskilde lappen att visa sin duglighet. Såsom en erkänsla för ett väl utfört arbete bleve renskötaren föremål för en offentlig utmärkelse, vilket måste verka stimulerande till fortsatta ansträngningar att uppnå bästa möjliga resultat samt vara ägnat att väcka andra lappars intresse för ett omsorgsfullt arbete i renskogen och mana dem att upptaga tävlan sinsemellan i fråga om renarnas skötsel. Premieringen bleve tillika en erinran om den vikt det allmänna fäste vid en god renvård och dess erkännande överhuvud av renskötselns betydelse. För närvarande funnes emellertid icke någon för de olika länen gemensam ordning för belöningarnas utdelande. Enhetliga grunder för verksamheten syntes därför böra komma till stånd.

Utredningsmannens förslag i ämnet innebär, att länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län skola utdela premier åt lappar,

som visat framstående duglighet samt nit och intresse vid rensköteln. Premierna skola utgöras antingen av penningpris, diplom och minnesgåvor eller av endast penningpris och diplom. Belöningarna skola få tilldelas lapp, man eller kvinna, oberoende av förmögenhetsvillkor och ställning såsom egen husbonde eller renvårdare hos annan. Penningpris skall utgå med högst 300 kronor och lägst 100 kronor. En och samma person skall icke få tilldelas belöning oftare än vart femte år. Medaljen för god renvård skall bibehållas såsom den högsta utmärkelse, som i förevarande hänseende kan utgå. För att ytterligare förhöja dess värde skall den kunna förenas med tillerkännande genom länsstyrelsens efterföljande beslut av penningbelöning.

Länsstyrelserna i nämnda län skola äga att för utlämnande av ifrågasvarande premier för budgetåret 1943/44 av vederbörande lappfond disponera, länsstyrelsen i Jämtlands län högst 700 kronor, länsstyrelsen i Västerbottens län högst 1 400 kronor och länsstyrelsen i Norrbottens län högst 2 800 kronor. Därefter skall av vederbörande länsstyrelse förslag rörande anslag för ändamålet i mån av behov upptagas i den stat angående lappväsendet i länet, som länsstyrelsen årligen har att underställa Kungl. Maj:ts prövning.

I de avgivna *yttrandena* ha icke framställts några erinringar mot utredningsmannens ifrågasvarande förslag.

*Före-
draganden.*

I likhet med utredningsmannen anser jag det vara av värde, att det allmänna genom utdelande av premier för god renskötsel söker sporra lapparna till att visa duglighet och intresse i sin näring. Jag biträder därför förslaget om premieringsverksamheten. De för ändamålet erforderliga medlen torde böra tagas ur vederbörande lappfond.

Tekniska hjälpmedel för renskötelsns underlättande.

För att underlätta lapparnas renskötsel samt såsom en åtgärd till förhindrande av konflikter mellan de renskötande lapparna och den bofasta befolkningen förekomma i såväl fjälltrakterna som de övriga renbetesområdena byggnadsanordningar i betydande omfattning. Till någon del ha kostnaderna för dessa bestritts av lapparna själva, men anordningarnas omfattning och förhållandena i övrigt ha föranlett, att staten för ändamålet måst anslå avsevärda belopp. Anordningarna ha varit av olika slag. Stängsel ha uppförts i syfte att reglera renhjordarnas vandringar, förekomma att renar förolyckas, underlätta bevakningen, förekomma skadegörelser på de bofastas egendom samt förhindra invasioner till Norge på otillåten tid eller plats. Dessa

stängsel kunna avse att såsom tvärstängsel över en lappbys område avskilja de egentliga sommarbetestrakterna från vår- och höstbetesområdena eller dessa senare områden från vinterbeteslanden. Stängsel ha vidare uppförts för att avspärra en lappbys betesområde från område, där byns renar överhuvud ej få föras på bete, eller för att förhindra sammanblandning mellan byarnas hjordar. Bland övriga av staten bekostade anordningar till underlättande av nomadlapparnas arbete märkas vaktstugor eller, där detta varit tillfyllest, vaktkåtor, där renvaktarna kunnat söka skydd under sina färder i ödemarken. Vidare ha anlagts broar och stigar, båtar ha stationerats ut för lättare framkomst över sjöar och vattendrag, telefonledningar ha framdragits och i särskilda fall ha uppförts renskiljningshagar.

Utredningsmannens förslag.

Utredningsmannen har ansett statens medverkan nödvändig för åstadkommande av de ytterligare byggnadsanordningar för renskötseln, som kunde erfordras. Det har emellertid understrukits, att man vid bedömandet av den omfattning, i vilken statens bistånd skulle lämnas, borde framgå med viss försiktighet. Man kunde nämligen kräva, att lapparna själva, såsom förhållandet vore med andra näringsidkare, vidtog och bekostade vissa av de anläggningar, som behövdes för renskötseln. Dessutom vore att märka, att en viss förslappning i renvården kunde bli följd av allt för vidlyftiga stängselbyggen. Lapparna kunde nämligen frestas att hålla otillräckligt vaktmanskaps hos renarna och helt lita på att stängslen skulle vara tillfyllest för att hindra renarna från att göra skada å bofastas ägor eller att komma på otillåtna områden.

Utredningsmannen har med ledning av de inom länen verkställda utredningarna och efter samråd med lappfogdarna framlagt ett program för byggnadsåtgärder för de närmaste tio åren. Därvid har en viss gallring i de från länen framlagda förslagen till anläggningar vidtagits. Åtskilliga förhållandenvis kostsamma byggnadsföretag ha sålunda ansetts knappast kunna påfordras under nuvarande förhållanden inom renskötselnäringen. Å andra sidan ha en del nya bro- och vägbyggnader samt härbärgesanläggningar, såsom ägnade att underlätta framkomligheten i ödebygderna och förekomma olycksfall, föreslagits böra komma till stånd. Enligt de verkställda kostnadsberäkningarna, vilka enligt vad utredningsmannen framhållit endast vore approximativa, skulle genomförandet av de tillstyrkta åtgärderna komma att uppgå till 294 400 kronor för Norrbottens län, 221 180 kronor för Västerbottens län samt 103 800 kronor för Jämtlands län och Idre socken. Kostnaderna för byggnadsarbetena skulle enligt utredningsmannens förslag gäldas av medel ur vederbörande lappfond, dock att för arbetena inom Gällivare och Jokkmokks socknar, vilka arbeten enligt nämnda beräkningar skulle

draga en kostnad av 171 600 kronor, i första hand skulle tagas i anspråk de regleringsavgifter, som i samband med beslut om uppdämning av Stora Luleälvens källsjöar utdömts såsom ersättning för den renskötseln i dessa trakter förorsakade skadegörelsen.

Yttrandena.

Domänstyrelsen har tillstyrkt, att de av utredningsmannen föreslagna byggnadsåtgärderna för renskötselns underlättande skola komma till utförande. Vissa av de föreslagna väg- och brobyggnaderna å renbetesfjällen i Jämtlands län vore emellertid av stor betydelse för skogsskötseln och borde därför enligt styrelsens mening utföras genom renbetesfjällens revirförvaltning. I kostnaderna för uppförandet av vaktstugor och vaktkåtor borde vidare vederbörande lappar deltaga allt efter råd och lägenhet.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har ansett, att byggnadsprogrammet för den närmaste tioårsperioden icke borde definitivt bestämmas. Nya och mera trängande behov kunde tänkas uppkomma och möjlighet borde då finnas till erforderliga jämkningar. Det borde ankomma på länsstyrelsen att inom den av utredningsmannen uppdragna huvudsakliga kostnadsramen föreslå de närmast behövliga åtgärderna.

Även *länsstyrelsen i Norrbottens län* har framhållit, att byggnadsåtgärderna icke borde låsas fast vid de av utredningsmannen angivna utan anpassas efter behoven allt efter som de anmälde sig.

*Före-
draganden.*

Utredningsmannens förevarande förslag torde huvudsakligen ha till syfte att utgöra en ungefärlig kostnadsram för de olika arbeten, som för renskötselns främjande böra utföras genom lappadministrationens försorg eller med bidrag av statsmedel under de närmaste tio åren. Förslaget synes mig vara väl avvägt och ägnat att läggas till grund vid bestämmandet av anslag för ifrågavarande ändamål inom de olika länen. Frågan om vilka särskilda arbeten, som skola utföras under respektive år, bör prövas i samband med fastställandet av stat för vederbörande lappfond, varvid givetvis de mest angelägna arbetena i första hand böra komma till utförande. Kostnaderna torde böra bestridas av fondmedel utom i vad de avse åtgärder inom Gällivare och Jokkmokks socknar, för vilka torde kunna tagas i anspråk de för regleringen av Stora Lule älvs källsjöar inflytande ersättningsmedlen.

Åtgärder till skydd mot renskador å de bofastas ägor.

För att söka minska de anledningar till konflikter mellan renskötande lappar och den bofasta befolkningen, som uppkomma genom renarnas skadegörelse å de bofastas ägor, ha från statens sida vidtagits åtskilliga åtgärder. Såsom i den närmast föregående avdelningen framhållits ha sålunda

genom lappadministrationens försorg och med bidrag av statsmedel uppförts spärrningsgården för att hindra renarna från att allt för tidigt på hösten ströva ned från fjällen och göra skada på det hö, som då ännu kan stå ute på slätterängarna. Med stöd av särskild lagstiftning i ämnet har man även till kronan indragit ett stort antal av de ängslägenheter (ströängar), som ligga spridda å kronans marker och som nyttjats av de bofasta, och sökt ersätta dem med odlingar invid gårdarna. Betydande belopp ha anslagits för detta ändamål. Därmed har man sökt vinna, förutom att undanröja konflikthanledningar mellan renskötande lappar och de bofasta, att rationalisera det lappländska jordbruket och befria detta från beroendet av utängsslåttern. Vidare har man sökt uppmuntra jordbrukarna i dessa trakter att uppföra lador å de utängar, som alltjämt brukades, genom att giva dem bidrag av allmänna medel till byggnadskostnaderna. Kungl. Maj:t har sålunda den 25 april 1919 anvisat ett belopp av 2 000 kronor ur Norrbottens läns lappfond för att användas till lador å sådana ströängar inom Kare-suando socken, som hade ett för skadegörelse genom fjällrenar särskilt utsatt läge. Bidrag skulle utgå med högst 45 kronor för varje lada. Vidare har länsstyrelsen i Norrbottens län av det anslag å 100 000 kronor, som 1930 års riksdag beslöt anvisa för tillfälliga hjälpåtgärder bland befolkningen i länet, under åren 1931—1934 till jordbrukare i Gällivare, Jukkasjärvi och Junosuando socknar utanordnat närmare 40 000 kronor för att användas till ladubyggen. Med hjälp av dessa medel ha uppförts ej mindre än 1 069 lador. Enligt vad Kungl. Maj:t den 11 november 1938 medgivit äger dessutom länsstyrelsen att såsom bidrag till uppförande av lador inom de områden av Torne och Kalix älvdalar, där koncessionsrenskötsel får bedrivas, använda intill 15 000 kronor av de särskilda avgifter, vilka influtit för skötesrenar inom dessa områden. Hittills har av detta anslag utdelats bidrag till uppförandet av 157 ängslador med tillhoppa 5 925 kronor. Men även de kommunala myndigheterna inom Norrbottens lappmarker ha beaktat vikten av att hölador uppföras i trakter, som äro särskilt utsatta för skador av renar. Sålunda har Jukkasjärvi kommun ställt medel till förfogande för detta ändamål och omkring 200 lador ha uppförts med bidrag av dylika medel. Beträffande Västerbottens län har Kungl. Maj:t den 15 januari 1937 medgivit, att ett belopp av 2 000 kronor ur länets lappfond finge användas såsom bidrag till anordnande av stängsel kring odlingar och uppförande av lador. Hittills ha emellertid från anslaget utbetalats endast 450 kronor för två slängselbyggen och 90 kronor för ladubyggen. För Jämtlands läns vidkommande ha några allmänna medel icke anvisats för sagda ändamål.

Utredningsmannens förslag.

Utredningsmannen har föreslagit, att staten skall ställa ytterligare medel till förfogande för att användas till uppförande av lador å utängar och

stängsel kring odlingar till förekommande av att renarna förorsaka skador å grödan. Förslaget innebär i huvudsak följande.

Bidrag utan återbetalningsskyldighet skall av statsmedel kunna utgivas åt mindre bemedlade jordbrukare till täckande av kostnaderna för uppförande av lador å ströängar och av stängsel kring nyodlingar. Bidragsverksamheten skall omhänderhavas av länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. Bidrag till uppförande av lada må utgå under förutsättning att grödan å ängen, där ladan skall uppföras, är särskilt utsatt för skada genom renar, att ängen i regel år efter annat varit brukad till höfångst och kan beräknas komma att brukas därtill under en längre följd av år, att ängen kan beräknas lämna en årlig avkastning av minst två skrindor hö samt att ängen är så belägen, att svårigheter kunna möta att, innan marken är frusen, hemföra därstädes bärgat foder. Bidrag må uppgå till högst 50 kronor eller i undantagsfall högst 75 kronor för varje lada. Bidrag till uppförande av stängsel kring nyodlingar må utgå endast då synnerliga skäl därtill föreligga, såsom att odlingen ofta varit utsatt för betydande skada genom renar samt är belägen jämförelsevis långt från gården och därigenom svår att övervaka. Sådant bidrag må uppgå till högst 60 procent av den beräknade kostnaden, dock icke till mer än 200 kronor för varje särskilt företag. Såsom förutsättning för åtnjutande av bidrag till ifrågavarande åtgärder skall ytterligare gälla, att lån eller bidrag av allmänna medel icke i annan ordning beviljats för ändamålet. Bidrag beviljas den, som brukar stamfastigheten, evad han är dess ägare eller ej och, i sistnämnda fall, oberoende av brukningstidens längd.

Länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län böra äga att för utlämnande av bidrag åt mindre bemedlade jordbrukare till uppförande av lador å ströängar och stängsel kring nyodlingar av vederbörande lappfond disponera följande belopp, att uppföras i den för envar av länen årligen upprättade staten över anslag ur fonden, nämligen länsstyrelsen i Jämtlands län högst 5 000 kronor, att med lämpliga belopp fördelas på vart och ett av budgetåren 1943/44—1947/48, länsstyrelsen i Västerbottens län högst 10 000 kronor, att likaledes fördelas nämnda budgetår, samt länsstyrelsen i Norrbottens län högst 75 000 kronor, att fördelas på budgetåren 1943/44—1952/53.

Såsom motivering för förslaget har utredningsmannen anfört bland annat.

Beträffande den ungefärliga omfattningen av de skador, som av renarna förorsakats å gröda inom de två nordligaste länen under åren 1934—1940, har utredningsmannen inhämtat utredning genom lappfogdarna i dessa län. Av de inkomna uppgifterna framgår, att sådana skador, för vilka renägaren enligt renbeteslagen varit skyldig att utgiva ersättning till grödans ägare, icke förekommit i någon större utsträckning under nämnda år, om man bortser från koncessionsområdena. Skador, vilka renägaren icke lagligen kunnat förpliktas ersätta, avseende i huvudsak skador å hö som stått ute efter den

I oktober, hade i större omfattning förekommit endast under vintern 1935—1936. Enligt uppgift till lappväsendet hade då enbart inom Gällivare socken förstörts mer än 100 ton hö. De under sagda tid inträffade skadorna ansågos ha sin grund huvudsakligen i förhållanden, över vilka varken lapparna eller jordbrukarna kunnat råda. Hösten 1935 hade varit ovanligt rik på nederbörd och marken hade icke frusit, varigenom hemforslingen av höet från utångarna förhindrats. Lapparnas nedflyttning från fjällen hade på det hela taget skett i god ordning, på vissa håll möjligen något tidigare än vanligt, men höet hade oskyddat stått i renarnas väg. Då höskörden dessutom varit relativt liten, hade en allvarlig foderbrist uppstått. Fattigvårdsmyndigheterna hade fått bistå de skadelidande, varjämte medel för ändamålet ställts till förfogande ur allmänningsfonder. Att renskadorna under de senare åren varit betydligt mindre omfattande än under 1920-talet och början av 1930-talet har bestyrkts även av de upplysningar utredningsmannen inhämtat vid en under sommaren 1941 företagen resa i lappmarkerna. Överhuvud taget synas förhållandena mellan de renskötande lapparna och den jordbrukande befolkningen blivit avsevärt förbättrade. Detta beror på flera omständigheter. Bland dessa märkas, förutom de åtgärder som genom lappväsendets försorg eller på dess bekostnad vidtagits till förhindrande av skador å gröda, den kraftiga decimering av renstammen, som genom dåliga renbetesår ägt rum under 1930-talet. Vidare ha på grund av ströängsindragningarna och utvecklingen i övrigt odlingarna invid gårdarna ökat och utnyttjandet av naturängar gått tillbaka. Skulle emellertid renstammen bringas upp till det antal, som med hänsyn till betesmarkernas bärighet kan anses rationellt, är det att befara, att frågan om renarnas skadegörelse åter kan vålla svårigheter. Så kan även bli valet under år med dålig höskörd på den odlade jorden. Ströängarna tillgripas då såsom en reserv för utfyllande av foderbehovet. För bevarande av det för närvarande rådande goda förhållandet mellan lapparna och de bofasta synes det därför önskvärt, att lador uppföras å sådana utängar, som äro särskilt utsatta för renskador. Staten torde därför alltjämt böra ställa medel till förfogande för utlämnande av bidrag åt mindre bemedlade jordbrukare till täckande av kostnaderna för lador.

Utredningsmannen har beräknat, att med bidrag av allmänna medel behövde uppföras 1 500 lador inom Norrbottens, 200 inom Västerbottens och 100 inom Jämtlands län. Bidraget har ansetts böra bestämmas till högst 50 kronor för varje lada eller i undantagsfall, t. ex. om långa transporter krävdes för byggnadsvirkets framforslande, till högst 75 kronor.

Beträffande de föreslagna bidragen för uppförande av stängsel till skydd mot skada å nyodlingar har utredningsmannen framhållit bland annat.

Att lämna ett allmänt medgivande till utbetalande av bidrag för stängsel kring odlingar lärer näppeligen böra ifrågakomma, så mycket mindre som något behov i sådant hänseende knappast visat sig föreligga. Dessa odlingar ligga i allmänhet närmare gårdarna och kunna lättare därifrån övervakas. Det större värde skörden å odlingarna betingar medför även, att kostnaderna för nödiga skyddsanordningar mot skadegörelse å grödan lättare kunna bäras av brukaren. Skydd torde för övrigt erfordras ej blott mot renar utan jämväl mot betande hemdjur även om stängsel mot sistnämnda djur kunna byggas lägre och billigare än sådana som skola skydda mot ren.

Skulle dylika bidrag mera allmänt få utgivas, komme de säkerligen att uppgå till högst betydande belopp. Något krav på staten i förevarande hänseende synes knappast kunna med skäl göras gällande. Även om sålunda brukaren såsom regel själv bör bära risken för renskador å sin nyodling, kunna dock undantagsfall föreligga, då det må vara skäligt att bidrag till åvägabringande av skydd mot dylik skadegörelse lämnas. Detta kan vara förhållandet, om odlingen av särskilda skäl måst förläggas långt bort från gården med försvårad möjlighet till övervakning eller efter renflyttningsväg, brukad under växt- och skördeperioden, och skada av betydelse förekommit vid upprepade tillfällen. Något särskilt anslag för åtgärder i dylika fall torde icke vara erforderligt. De jämförelsevis små belopp, varom kan bliva fråga, synas kunna utgå av samma medel, som beviljas för uppförande av lador. Bidrag torde få uppgå till högst 60 procent av den beräknade kostnaden, dock icke till mer än 200 kronor för varje särskilt företag.

Yttrandena.

I de flesta yttrandena har framhållits, att de föreslagna åtgärderna till skydd mot renskador vore synnerligen välmotiverade. Vissa erinringar mot förslaget ha emellertid framställts.

Statskontoret har sålunda ifrågasatt, huruvida icke anslaget till ladubyggen och stängsel inom Norrbottens län, vilket av utredningsmannen föreslagits skola uppdelas på tio år, lämpligen borde fördelas på fem år eller alltså på samma antal år, som föreslagits för Västerbottens och Jämtlands län.

Lantbruksstyrelsen har för sin del funnit de av utredningsmannen föreslagna bidragsbeloppen till ladubyggen, 50 kronor eller i undantagsfall 75 kronor, vara väl låga. Inom de trakter, där jordbrukarna vore särskilt utsatta för renskador, saknades icke sällan husbehovsskog till brukningslotterna. Om virke skulle inköpas för ladornas uppförande, bleve kostnaderna vid nuvarande prisläge så stora att jordbrukarna, vilka i allmänhet levde i ytterst små omständigheter, icke kunde tillskjuta resterande belopp. Då särskilda skäl talade därför borde bidragsbeloppet få utgå med högst 100 kronor.

Även *egnahemsnämnden i Norrbottens län* och *hushållningssällskapet därstädes* ha funnit de föreslagna bidragen otillräckliga för att i nödig omfattning stimulera intresset för uppförande av ängslador. De ha därför ansett en höjning av beloppen motiverad och föreslagit egnahemsnämnden, att högsta beloppen skulle bestämmas till 60 kronor eller i undantagsfall 100 kronor, och hushållningssällskapet, att desamma skulle bestämmas till respektive 75 och 100 kronor.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har hållit före, att man vid utdelandet av ifrågavarande bidrag icke borde göra någon åtskillnad mellan mer eller mindre bemedlade jordbrukare. Visserligen torde de, som kunde ifråga-

komma till erhållande av bidrag, i allmänhet vara mindre bemedlade men den praktiska handläggningen av bidragsfrågorna skulle underlättas, om någon prövning av bidragstagarens ekonomi icke behövde äga rum.

Uppförandet av lador å utängar torde vara en åtgärd, som är särskilt ägnad att minska friktionen mellan de renskötande lapparna och den jordbrukande befolkningen. För att befästa det samförstånd och goda förhållande, som enligt vad från flera håll vitsordats under senare år uppstått mellan dessa båda befolkningsgrupper, torde det vara av vikt, att man fortsätter på den inslagna vägen att uppmuntra jordbrukarna att uppföra lador å sina utängar genom att lämna bidrag av statsmedel till byggnadskostnaderna. Detta torde även vara av betydelse för jordbruksnäringen på det sättet, att höet skyddas bättre vid förvaring i lada än i hässjor. Att behovet av ladubyggen alltjämt är stort, framgår av att renarna hösten 1942 förorsakat betydande skador å utestående hö. På grund av de starka snöfallen i fjällen i början av oktober fingo lapparna släppa sina renar ned i skogslandet, medan jordbrukarna ännu hade sitt hö utestående i oskyddade hässjor på ängarna. Snön hade nämligen fallit på ofrusen mark och det hade varit omöjligt för jordbrukarna att få hem höet.

*Före-
draganden.*

Utredningsmannens förslag att ytterligare medel skola anvisas för att utlämnas såsom bidrag till uppförande av lador å utängarna finner jag sålunda vara välbetänkt. Jag biträder även förslaget, att bidrag i vissa fall skall kunna utgå till uppförande av stängsel kring nyodlingar. De föreslagna villkoren för bidragsverksamheten ha icke givit mig anledning till annan erinran än att det till ladubyggen föreslagna maximibeloppet synes mig vara otillräckligt för att i nödig omfattning stimulera intresset för dylika byggen. Då särskilda skäl tala härför, torde bidraget böra få utgå med högst 100 kronor. Såsom dylika skäl torde framför allt böra räknas, att jordbrukaren är i avsaknad av husbehovsskog och därför får vidkännas kostnader för inköp och transport av byggnadsvirke.

De för ändamålet erforderliga medlen torde böra erhållas från vederbörande lappfond. Då det givetvis är av vikt att de nödvändiga byggnadsåtgärderna icke draga allt för långt ut på tiden, anser jag i likhet med statskontoret, att anslagen icke böra fördelas på längre tid än fem år.

Upprättandet av en gemensam fond för lappväsendet.

Å riksstaten finnas för närvarande uppförda följande anslag avseende lappbefolkningen i riket, nämligen för fattig- och barnavård bland lapparna, nomadskolorna, lappmarks ecklesiastikverk och lappväsendet. Under sistnämnda anslag ingå avlöningar till och omkostnader för lappfogdarna och

lapptillsyningsmännen, ersättning och gratifikationer åt ordningsmännen inom lappbyarna och lappförmännen m. m.

Kostnaderna för övriga statliga åtgärder till gagn för lapparna ha i allmänhet bestritts från fyra fonder, nämligen jämtländska renbetesfjällens skogsfond, jämtländska lappväsens fond, Västerbottens lappfond och Norrbottens lappfond. Beträffande dessa fonders uppkomst och användning har utredningsmannen i betänkandet anfört i huvudsak följande.

Jämtländska renbetesfjällens skogsfond.

I lagen den 4 juni 1886 angående de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige stadgades, att lapparna i Jämtlands län ej fingo utan vederbörande jordägares eller brukares samtycke uppehålla sig på enskildas ägor å annan tid än oktober—april månader. Detta innebar, att lapparna under den övriga delen av året eller maj—september voro hänvisade att vistas uteslutande på de i närheten av riksgränsen belägna renbetesfjällerna. Det var dem vid äventyr av böter förbjudet att under sistnämnda tid med sina renar överskrida gränsen för dessa fjäll. Under den förberedande behandlingen av lapplagen hade det emellertid visat sig att renbetesfjällerna, med den omfattning de då ägde, icke frambragte tillräckligt med bete för att renhjordarna skulle kunna uppehålla sig där under hela tiden maj—september. Man hade nämligen vid avvittringen inom Jämtlands län icke tagit nödig hänsyn till lapparnas behov. Stora områden, där de vår och höst brukat uppehålla sig med sina renar, hade upplåtits åt enskilda. På grund därav hade det uppstått stora svårigheter för lapparna att, särskilt under våren i maj månad innan växtligheten på fjällerna hunnit utvecklas, hålla renarna kvar inom fjällområdena och hindra dem att göra skada på angränsande, längre ned belägna och tidigare gräsbeväxta ägor. Men renbetesfjällerna hade icke blott utlagts med mindre arealer än vad för lapparnas behov erfordrades, utan de hade även genom inskjutande, enskilda tillhöriga ägor blivit skilda från varandra. För att råda bot på den skada, som vid avvittringen tillfogats lapparna, hade redan den kommitté, som utarbetat 1886 års renbeteslag, föreslagit, att innan lagens stränga förbud tillämpades skulle erforderlig mark för renbetesfjällens utvidgning förvärfvas för medel, som kunde inflyta genom försäljning av skog från renbetesfjällerna. För detta ändamål uppsköts även lagens tillämpning beträffande länet till den 1 januari 1889.

Sedan förslag framlagts rörande den mark, som företrädesvis borde inlösas för renbetesfjällens utvidgning, blev frågan förelagd 1887 års riksdag, som i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag medgav, att behållna avkastningen av den skogsavverkning på renbetesfjällerna, som i enlighet med förslag av domänstyrelsen kunde bli föreskriven, finge användas till förvärfvande av mark för utvidgning av renbetesfjällerna i avsikt att bereda lapparna nödigt utrymme för renskötseln under tiden från maj till september månader. Vidare medgavs att, när vissa delar av de förvärfvade områdena kunde genom skogsavverkning eller annorledes lämna avkastning eller ej vore för det avsedda ändamålet nödiga, det skulle ankomma på Kungl. Maj:t att ställa sådana delar under skogsstatens förvaltning eller utarrendera eller försälja dem, under iakttagande att avkastningen eller försäljningssumman, den sistnämnda därest Kungl. Maj:t ej prövade den böra användas att på

annan trakt inom länet utvidga lapparnas renbetesrättigheter, skulle tillfalla statsverket. Genom beslut den 13 juli 1887 anbefalldes Kungl. Maj:t domänstyrelsen att föranstalta om skogsförsäljningens verkställande samt att till statskontoret utan sammanblandning med övriga skogsförsäljningsmedel inleverera de behållna försäljningsmedlen för skogseffekter från renbetesfjällen. Därjämte ålades statskontoret att, sedan statsverket blivit gottgjort för de förskott, som utgivits för inköp av mark, förvalta överskottet såsom en särskild fond under benämning jämtländska renbetesfjällens skogsfond, om vars användande för de av riksdagen medgivna ändamål Kungl. Maj:t förklarade sig vilja framdeles förordna.

Enligt statsmakternas beslut skulle sålunda avkastningen av skogarna å renbetesfjällen och de inköpta fastigheterna få användas allenast till inköp av mark för ytterligare utvidgning av renbetesfjällen. Vad därefter återstod skulle inlevereras till statsverket. Så har emellertid icke blivit fallet. Av skogsavkastningen samt den upprättade skogsfondens övriga inkomster ha gäldats, förutom högst avsevärda belopp för inköp tid efter annan av fastigheter som tillagts renbetesfjällen, jämväl åtskilliga andra utgifter till lappväsendets fromma. Att märka är att jämtlandslapparna icke erhållit företrädesrätt till annan del av skogsavkastningen än som erfordrades för renbetesfjällens utvidgning. Frånsett utgifterna för inköp av behövliga fastigheter och för dessas förvaltning ävensom för vägar, broar samt byggnads- och reparationsarbeten, telefonanläggningar m. m. till förmån för arrendatorerna å fastigheternas inägor ha jämlikt statsmakternas beslut medel ur fonden anvisats för renskötselns stödjande ej blott inom Jämtlands län utan även, såsom nedan närmare beröres, inom de båda nordligaste länen. Vidare har enligt beslut av 1941 års riksdag medgivits, att ett belopp av 500 000 kronor av fondens medel får användas för iordningställande av jordbruks- och bostadslägenheter åt lappar, som lämnat renskötseln.

Beträffande dispositionen av de för fondens medel inköpta fastigheterna har Kungl. Maj:t den 22 maj 1891 meddelat föreskrifter. Dessa innebära, att de förvärvade områdena skola i sin helhet upplåtas för lapparnas behov i likhet med angränsande renbetesfjäll och att den å områdena befintliga skogsmarken skall stå under skogsstatens förvaltning. I övrigt tillkommer inseendet över områdena kammarkollegiet och länsstyrelsen. Å områdena befintliga inägor, åbyggnader samt slätter- och fäbodlägenheter få, där länsstyrelsen prövar sådant kunna ske utan men för renskötseln, på arrende upplåtas åt bofasta under vissa villkor, bland andra, att vederbörande arrendator underkastas de inskränkningar i nyttjanderätten, som föranledas av den åt lapparna upplåtna rätten att använda områdena.

Jämtländska lappväsendets fond.

Enligt 1886 års renbeteslag ägde länsstyrelsen att i viss utsträckning mot avgift åt andra än lappar tillsvi vidare upplåta bete, jakt och fiske m. m. å de för lapparna avsatta områden, därest så kunde ske utan förfång för lapparna. Motsvarande bestämmelser ha intagits jämväl i 1898 och 1928 års renbeteslagar. De medel, som på grund av dessa stadganden influtit till länsstyrelsen i Jämtlands län, ha jämlikt Kungl. Maj:ts å renbeteslagens medgivande grundade beslut den 31 maj 1901 inlevererats till statskontoret, i den mån de icke funnits erforderliga för bestridande av vissa närmare angivna utgifter för lapparna. Medlen förvaltas av statskontoret såsom en särskild

fond, benämnd jämtländska lappväsendets fond. Till denna fond skola jämväl inlevereras medel av enahanda natur, vilka inflyta från de för lapparnas behov inköpta fastigheter, för vilka ovan redogjorts.

Från fonden ha efter Kungl. Maj:ts beslut anslag årligen utgått till olika ändamål för lapparnas och renskötselns främjande inom Jämtlands län. Sålunda ha anslag beviljats bland annat till anordnande av särskild bevakning å renbeteslanden samt tillsyn av jakt och fiske, till utlämnande av lån åt obemedlade eller mindre bemedlade lappar för inköp av livrenar, till belöning åt lappar för god renvård och för dödande av rovdjur, till uppförande av renvaktarstugor och renstängsel, till anläggande av vägar och broar samt till bestridande av tillfälliga, oförutsedda utgifter, som enligt länsstyrelsens prövning kunde vara nödvändiga för lappväsendet.

Jämlikt nämnda beslut den 31 maj 1901 skulle länsstyrelsen i god tid före varje års slut inkomma till Kungl. Maj:t med summarisk redogörelse rörande användningen av de medel från fonden, vilka under sistförflutna året funnits till länsstyrelsens förfogande för att användas till lapparnas förmån, samt med förslag beträffande de utgifter, som för samma ändamål ansåges böra under det följande året bestridas från fonden. Vad sålunda stadgats gäller fortfarande, och för varje budgetår fastställas av Kungl. Maj:t en stat för ifrågakvarande utgifter.

Västerbottens och Norrbottens lappfonder.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 12 februari 1914 föreslogo länsstyrelserna i Västerbottens och Norrbottens län, att av jämtländska renbetesfjällens skogsfond en del måtte användas till bildande av två nya fonder för att i de båda länen understödja renskötseln, vilken genom odlingens framträngande förorsakats svårigheter. I skrivelsen framhöllo länsstyrelserna, att nomadlapparnas intressen borde tillgodoses genom bland annat uppförande av stängsel till skydd för mera utsatta områden eller till hjälp för lapparna vid hjordarnas bevakning och sammanhållande samt anläggande av broar över vattendrag, som måste passeras med renarna m. m.

På grundval av nämnda förslag beslöt 1914 års riksdag att ur jämtländska renbetesfjällens skogsfond ett belopp av 500 000 kronor finge uttagas till bildande av två fonder, den ena å 300 000 kronor, benämnd Västerbottens lappfond, och den andra å 200 000 kronor, benämnd Norrbottens lappfond. Samtidigt beslöt riksdagen, att ett belopp å 233 467 kronor 42 öre, som återstode av ett utav 1906 års riksdag beviljat anslag för beredande av understöd åt lapparna i Jukkasjärvi socken, finge på det sätt tillföras nyssnämnda båda fonder, att 140 000 kronor inginge i Västerbottens lappfond och återstoden i Norrbottens lappfond.

Jämlikt beslut av riksdagen ha sedermera ur jämtländska renbetesfjällens skogsfond överförts år 1919 ytterligare 260 000 kronor till Västerbottens lappfond och 390 000 kronor till Norrbottens lappfond, år 1938 ett belopp av 200 000 kronor till Norrbottens lappfond samt år 1939 ett belopp av 110 000 kronor till samma fond.

Genom särskilda Kungl. Maj:ts brev har med stöd av bestämmelserna i renbeteslagen bestämts, att medel, som inflyta genom upplåtelse av bete, slätter, jakt och fiske m. m. å de områden inom Västerbottens och Norrbottens län, vilka blivit till lapparnas uteslutande begagnande anvisade, skola tillföras respektive lappfonder.

Västerbottens och Norrbottens lappfonder ha använts för i stort sett liknande ändamål som jämtländska lappväsendets fond. Från fonderna ha utgått betydande bidrag till renstängsel — därvid ej minst de i renbeteskonventionen med Norge upptagna stängslen dragit stora kostnader — vägar, broar och stigar samt telefonledningar. Lappar, som måst förflyttas till andra trakter, ha erhållit hjälp till dessa förflyttningar, varjämte betydande belopp utlämnats såsom lån eller bidrag utan återbetalningsskyldighet för inköp av livrenar åt sådana lappar, som hade ett alltför lågt renantal. Av fonderna ha utgått belöningar för dödande av rovdjur samt för god renvård. Medel ha även lämnats till främjande av lapsk hemslöjd och försäljning av renprodukter samt till uppmuntran av ladubyggen på bofastas ängar. Kostnaderna för renräkning och tvångsnedslaktning ha gäldats av fondmedlen. Vidare ha betydande summor avseende betesavgifter och ersättningsbelopp för renskador i Norge, som enligt konventionen förklarats skola stanna å statsverket, avförts å vederbörande fond. Till den lapska kolonisationen ha bidrag utgått genom bekostande av odlingsarbeten å hemman i Jukkasjärvi socken. Arvoden till tillsyningsmän och till biträden åt lappfogdarna utgingo på sin tid från fonderna, som även bekostat tillsyn av fiske och jakt inom lapparnas områden och utgifter för fiskodlingsanstalter.

Enligt redogörelserna för de nuvarande fyra fonderna ha deras inkomster och utgifter sammanlagt utgjort:

för budgetåret 1940/41:

inkomster ¹⁾	437 987: 83
utgifter ²⁾	439 462: 21
	Underskott 1 474: 38

för budgetåret 1941/42:

inkomster ¹⁾	639 272: 26
utgifter ²⁾	445 693: 20
	Överskott 193 579: 06

Den 30 juni 1942 uppgingo tillgångarna i jämtländska renbetesfjällens skogsfond, jämtländska lappväsendets fond, Västerbottens lappfond och Norrbottens lappfond till respektive 1 697 021 kronor 90 öre, 576 283 kronor 94 öre, 105 227 kronor 23 öre och 137 067 kronor 12 öre. Å fonderna hade emellertid från och med ingången av 1937 intill nämnda dag använts men ännu icke utbetalts i runt tal respektive 740 000, 58 000, 48 000 och 80 000 kronor. De disponibla tillgångarna i samtliga fonder belöpte sig alltså vid nämnda budgetårsskifte i runt tal till 1 589 000 kronor.

¹⁾ Uppgifterna avse bruttoinkomsterna.

²⁾ Bland utgifterna ingå kostnaderna för skogsavverkning, skogsvård och förvaltningspersonal m. m., vilka kostnader nämnda budgetår uppgått till respektive 194 414 kronor 19 öre och 260 812 kronor 91 öre.

Utredningsmannens förslag.

Såsom förut nämnts har utredningsmannen föreslagit, att sagda fonder skola sammanföras till en gemensam fond, benämnd statens lappfond, i vilken fond jämväl skola ingå renbetesfjällen i Jämtlands län och de till utvidgning av dem sedermera inköpta fastigheterna, samt att Kungl. Maj:t av fondens medel skall äga att, i överensstämmelse med Kungl. Maj:t tidigare given befogenhet, för åtgärder sammanhängande med förvaltningen av dessa fastigheter och inköp av ytterligare fastigheter för renbetesfjällens utvidgning disponera vad för sådant ändamål erfordras samt i övrigt använda fondens medel för åtgärder till gagn för lapparna och deras renskötsel.

Till motivering för förslaget har utredningsmannen anfört i huvudsak följande.

Inkomster och utgifter å jämtländska renbetesfjällens skogsfond röra sig om jämförelsevis stora belopp. För budgetåret 1941/42 uppgingo inkomsterna till 540 926 kronor 80 öre och utgifterna till 347 374 kronor 68 öre. Fonden ökades sålunda under året med 193 552 kronor 12 öre. Att nämnda budgetår uppvisade överskott beror emellertid därpå, att de stora belopp, som för detta budgetår anvisats å fonden — 500 000 kronor till iordningställande av lägenheter åt lappar som lämnat renskötseln och 100 000 kronor till inköp av mark för renbetesfjällens utvidgning — då ännu icke blivit tagna i anspråk.

Jämtländska lappväsendets fond uppvisade för budgetåret 1941/42 ett överskott av 26 514 kronor 52 öre. Av inkomsterna utgjorde 19 581 kronor 1 öre ersättning för upplåtelser och andra arrendemedel. Räntorna å fonden uppgingo till 17 847 kronor 17 öre. Denna fonds kapital plägar årligen stiga.

De utgifter, som under årens lopp påförts Västerbottens och Norrbottens lappfonder, ha varit av den storleksgrad att de jämförelsevis små inkomsterna i allmänhet varit helt otillräckliga att kunna täcka utgifterna. Kapitalbelopp om tillhopa 700 000 kronor ha tillförts den förra och 993 467 kronor 42 öre den senare fonden. Under budgetåret 1941/42 ha inkomsterna å Västerbottensfonden utgjort 26 445 kronor 92 öre, därav arrendemedel 15 398 kronor 20 öre och räntor 3 553 kronor 10 öre, samt utgifterna 53 873 kronor 97 öre, på grund varav uppkommit ett underskott å 27 428 kronor 5 öre. Norrbottensfonden utvisar för samma budgetår en ökning av 940 kronor 47 öre. Inkomsterna, bestående till största delen av arrendemedel, ha uppgått till 34 446 kronor 36 öre samt utgifterna till 33 505 kronor 89 öre.

Den huvudsakliga inkomsten för Västerbottens och Norrbottens lappfonder utgöres av arrendeavgifter och annan ersättning för upplåtelser och över hälften av inkomsten å jämtländska lappväsendets fond består likaledes av sådana medel. Jämlikt gällande lagbestämmelser (56 § renbeteslagen) skola de medel, som sålunda inflyta, användas till förmån för lapparna enligt bestämmelser, som givas av Kungl. Maj:t. Jämväl vissa andra ersättningsmedel skola enligt meddelade bestämmelser användas till gagn för lapparna. Så är fallet med den gottgörelse, som enligt 5 § ren-

beteslagen skall lämnas, därest från lapparnas nyttjande skulle undantagas område beläget ovan odlingsgränsen eller å renbetesfjällen. På samma sätt förfogas över viten ådömda för överträdelse av byordning. Enligt 15 § renbeteslagen skall vidare den särskilda avgift, som icke-lapsk jordbrukare inom Norrbottens läns lappmark har att med 50 öre för varje djur erlægga för honom tillhöriga skötesrenar, enligt närmare föreskrifter av Kungl. Maj:t användas såsom bidrag till bekostande av allmänna renräkningar samt till åtgärder för renskötselns främjande.

Enligt 177 och 179 §§ i renbeteskonventionen den 5 februari 1919 mellan Sverige och Norge skola till statskassan överföras de belopp, som inflyta vid försäljning i Norge av svenska renar, vilka tillhöra okända ägare och uppehållit sig därstädes på otillåtet område samt ej i angiven ordning avhämtats eller bortdrivits, ävensom de betesavgifter, som erläggas för norska renar, vilka varit inne å otillåtet område här i landet. Dessa medel skola användas till åtgärder, som äga samband med renskötseln. Nämnade stadganden ha tillika införts, vad angår angivna försäljningssummor för i Norge försålda svenska renar i 33 § kungörelsen den 15 december 1922 (nr 602) innefattande bestämmelser i anledning av nämnda konvention samt vidkommande betesavgifter för norska renar i 30 § lagen den 20 april 1919 (nr 445) likaledes innefattande bestämmelser i anledning av samma konvention. På motsvarande sätt har i 8 § lagen den 7 januari 1926 (nr 1) innefattande bestämmelser i anledning av konventionen den 9 maj 1925 mellan Sverige och Finland angående renar i gränsområdena bestämts, att den andel (motsvarande en tiondel), som skall anses förbruten av värdet å finska renar, vilka olovligen uppehållit sig här i riket och icke i föreskriven ordning bortförts, ävensom betesavgifter, som skola utgå för dylika renars uppehåll härstädes, skola tillfalla Norrbottens lappfond.

Redan nu kan sägas föreligga en genomförd ordning för bestridandet av kostnaderna för lappväsendet och vad därtill hör, i det alla utgifter för lappväsendets personal vare sig fråga är om statens befattningshavare, lappfogdar och lapp tillsyningsmän m. fl., eller lapparnas egna ordningsmän och förmän ävensom omkostnaderna för deras verksamhet gäldas av anslag å riksstaten, under det alla övriga kostnader, såsom bidrag till åtgärder för renskötselns främjande m. m., bestridas från de fyra lappfonderna. Denna uppdelning har för det verksamhetsområde, varom här är fråga, i flera avseenden medfört betydande fördelar. De medel, som enligt ovan berörda författningsbestämmelser influtit, ha avskilts från statens övriga medelsförvaltning för att hållas tillgängliga för de ändamål, vartill de äro avsedda. Enligt de givna reglerna tillkommer det Kungl. Maj:t att förfoga över desamma. Skulle, såsom av riksdagens år 1937 församlade revisorer ifrågasatts, den ordningen införas, att samtliga utgifter för lappväsendet skulle bestridas från särskilda anslag å riksstaten, förutsätter detta en ändring av ifrågavarande författningar. Anledning till en dylik åtgärd synes icke föreligga. Det ligger i renskötselnäringens natur att ofta genom myndigheterna måste ske ingripanden, som icke låta sig på förhand beräkna och som äro av brådskande natur. Medel måste därför lätt kunna vara till hands för att olägenheter icke skola uppstå och det fortlöpande arbetet försvåras. Många av de åtgärder, som tarvas till stöd för lapparna och renskötseln, äro dessutom av obetydlig

omfattning och beskaffenhet. Det synes obehöfligt, att alla dessa detaljer underställas riksdagen för att bliva föremål för den omständliga prövningen därstädes. För tillgodoseende av riksdagens överblick över dessa utgifter, vilka i och för sig äro begränsade till visst bestämt område, synes vara till fyllest, att meddelande lämnas riksdagen rörande de belopp, som årligen av fondmedel av Kungl. Maj:t disponerats till förmån för lapparna och renskötseln.

Det nuvarande systemet för fondmedlens förvaltning och uppdelning, synes emellertid kunna giva anledning till erinringar. Medlens fördelning på fyra fonder försvårar överblicken över statens utgifter för lapparnas och renskötseln understödjande. Vad särskilt angår förhållandet mellan jämtländska renbetesfjällens skogsfond och jämtländska lappväsendets fond synes någon bestämd gräns emellan uppgifterna för de olika fonderna knappast uppdragen. Tillvaron av särskilda fonder för de tre länen, där lapparna vistas, samt den inbördes olika tillgången på medel i dessa fonder ha medfört en viss ojämnhet och bristande enhetlighet vid föreliggande behovs tillgodoseende. Då de inkomster, varöfver Västerbottens och Norrbottens lappfonder förfogat, varit otillräckliga att tillgodose utgifterna, har gång efter annan Kungl. Maj:t nödgats ingå till riksdagen med förslag om överförande av medel från jämtländska renbetesfjällens skogsfond till nämnda båda fonder, vilket medfört omgång och tidsutdräkt.

De olägenheter, som sålunda framhållits, skulle undgås, därest samtliga fyra lappfonder sammansloges till en för hela lappväsendet gemensam fond, förslagsvis benämnd statens lappfond. Härigenom skulle bättre översikt, reda och ordning vinnas. Till denna fond skulle överföras de nuvarande fondernas kapitalbehållning; och den nya fonden skulle tillgodonjuta deras inkomster. Dit skulle sålunda ingå, förutom räntemedel och vinst å fondkapital, de från renbetesfjällen och för deras utvidgning inköpta fastigheter inflytande skogsförsäljningsmedel samt de medel, som erläggas jämlikt gällande författnings- och konventionsbestämmelser och må användas till förmån för lapparna och renskötseln. För fonden skulle årligen av Kungl. Maj:t fastställas en stat upptagande anslag till lapparna och renskötseln i Jämtlands län med Idre socken i Kopparbergs län samt Västerbottens och Norrbottens län. Tilldelningen av anslag till likartade ändamål inom länen kunde då lättare ske efter enhetliga grunder och i anslutning till den gemensamma medelstillgången.

I detta sammanhang torde böra framhållas, att värdet å renbetesfjällen och de för deras utvidgning inköpta fastigheterna, vilket torde belöpa sig till omkring 10 miljoner kronor, icke ingår i det i rikshuvudboken redovisade statskapitalet. Värdet å de för lapparnas uteslutande begagnande anvisade områdena i Västerbottens och Norrbottens län bokföres däremot å domänfonden, till vilken även skogsavkastningen från områdena ingår. Då det synes vara oegentligt att icke renbetesfjällen och de därtill lagda områdena återfinnas i statens bokföring, föreslår utredningsmannen, att dessa markområden upptagas däri. Enär den behållna avkastningen från områdena användes till förmån för lapparna, torde områdena lämpligen böra redovisas å den nybildade fonden.

Utredningsmannen har vidare framhållit, att om en gemensam lappfond komme att upprättas påkallades en ändring av 8 § lagen den 7 ja-

nuari 1926 innefattande bestämmelser i anledning av konventionen den 9 maj 1925 mellan Sverige och Finland angående renar i gränsområdena. Föreskriften att där avsedda medel skulle tillfalla Norrbottens lappfond borde utbytas mot en bestämmelse som, i anslutning till vad som gällde liknande medel, som ifrågakomme enligt renbeteskonventionen med Norge, helt allmänt angåve, att medlen skulle tillfalla statskassan och enligt bestämmelser, som gåves av Kungl. Maj:t användas till åtgärder, som ägde samband med renskötseln.

Yttrandena.

Utredningsmannens förslag om bildandet av en gemensam lappfond har i allmänhet vunnit anslutning i de avgivna yttrandena. Endast riksräkenskapsverket har motsatt sig förslaget. Ur yttrandena må här återgivas följande.

Riksräkenskapsverket har uttalat i huvudsak.

Jämlikt förslaget skall det nuvarande systemet, enligt vilket utgifterna för lappväsendet bestridas dels från riksstatsanslag och dels av fondmedel, tillämpas även i fortsättningen. Detta kan riksräkenskapsverket för sin del icke tillstyrka. En tillfredsställande överblick över statens utgifter för lappväsendet kan erhållas endast genom att dessa utgifter på sätt ifrågasatts av riksdagens år 1937 församlade revisorer genomgående anvisas att utgå från anslag å riksstaten. Genom denna anordning vinnes också, att samtliga utgifter för lappväsendet komma att underställas riksdagens prövning.

På grund av vad sålunda anförts får riksräkenskapsverket föreslå, att samtliga utgifter för lappväsendet anvisas att utgå från anslag å riksstaten, att de nuvarande lappfonderna indragas och att de inkomster av annan natur än ränteinkomster, som för närvarande tillföras dessa fonder, i stället i vanlig ordning tagas i anspråk för statsregleringen. Härvid bör värdet av renbetesfjällen i Jämtlands län och av till deras utvidgning inköpta fastigheter upptagas såsom tillgång å domänverkets fond och avkastningen av dessa fjällområden och fastigheter förty tillföras domänverkets överskott. Att sålunda låta värdet å renbetesfjällen med tillhörande fastigheter ingå i det å domänverkets fond redovisade statskapitalet utgör uppenbarligen en mera tillfredsställande redovisning än den av utredningsmannen föreslagna, vilken innebär, att värdet av sagda tillgångar — vilka ostridigt tillhöra staten — visserligen upptages bland statens i rikshuvudboken bokförda tillgångar men att samtidigt ett mot samma värde svarande belopp uppföres under en diversemedelstitel å rikshuvudbokens skuldsida. I detta sammanhang må även framhållas, att skogsavkastningen från de områden i Västerbottens och Norrbottens län, som motsvara renbetesfjällen i Jämtlands län, ingår till domänverkets fond, å vilken fond värdet av nämnda områden också redovisas.

Riksräkenskapsverket kan icke underlåta att framhålla, att en omläggning av redovisningen av lappfonderna i den av utredningsmannen föreslagna riktningen — vars lämplighet över huvud taget kan sättas i fråga — under inga förhållanden bör omfatta jämtländska renbetesfjäl-

lens skogsfond. Denna fond tillföres skogsavkastningen från renbetesfjällen med tillhörande fastigheter. Frånsett utgifter för inköp av fastigheter för renbetesfjällens utvidgning och utgifter, som tarvats för dessa fastigheters förvaltning eller stått i samband därmed, har fonden hittills tagits i anspråk för utgifter för lappväsendet endast i den mån medel för ändamålet ställts till förfogande från fonden genom beslut av riksdagen. Nämnade skogsavkastning skulle nu enligt utredningsmannens förslag helt bindas för bestridande utan riksdagens hörande av utgifter för lappväsendet. En sådan åtgärd måste riksräkenskapsverket finna oförsvarbar i nuvarande statsfinansiella läge.

Riksräkenskapsverket vill slutligen erinra att Kungl. Maj:t efter framställning från riksdagen genom beslut den 17 juni 1938 anbefallt statskontoret att verkställa utredning rörande behandlingen av de räntebärande fonder, som äro underställda statskontorets förvaltning. Denna utredning, vid vilken bland annat skall undersökas huruvida de berörda fonderna böra bibehållas eller indragas, får anses omfatta även lappfonderna. Det torde därför vara lämpligt, att riksräkenskapsverkets förslag om lappfondernas indragning upptages till prövning i samband med frågan om behandlingen av de övriga fonder, som avses med den åt statskontoret anförtrodda utredningen. Härvid blir det också tillfälle att utforma ett detaljerat förslag till redovisning å riksstaten av utgifterna för lappväsendet i anslutning till gällande grunder för riksstatsutgifternas fördelning å anslag. Å andra sidan bör det enligt riksräkenskapsverkets mening vara uteslutet att, innan resultatet av nämnda utredning föreligger, vidtaga någon ändring beträffande lappfondernas ställning i enlighet med vad utredningsmannen föreslagit.

Statskontoret har erinrat, att ämbetsverket redan i sitt yttrande den 21 november 1936 över Norrbottensutredningens betänkande uttalat sig för en sammanslagning av ifrågavarande fonder till en fond för lappväsendets gemensamma understödjande. Något hinder för en dylik sammanslagning hade ämbetsverket då ej ansett föreligga. I sitt yttrande den 29 januari 1941 över ett av utredningsmannen avgivet betänkande angående lägenhetsupplåtelser åt lappar hade statskontoret vidhållit sitt tidigare uttalande. Ämbetsverket hade icke funnit anledning frångå denna uppfattning och tillstyrkte följaktligen bifall till utredningsmannens förevarande förslag. I anslutning härtill ifrågasattes, huruvida icke renbeteslagen borde ändras på sådant sätt att av lagen framginge, att de medel, som skulle användas till förmån för lapparna, skulle tillföras statens lappfond.

Statskontoret har vidare framhållit, att enligt föreskrifterna i Kungl. Maj:ts brev den 31 augusti 1877 hade vissa av de utav statskontoret förvaltade fonderna sammanförts för förvaltning och redovisning å titeln gemensamma fonden. Bland dessa märktes även ifrågavarande fyra fonder. Denna gemensamma förvaltning vore alltjämt bestående. Om utredningsmannens förslag bleve bifallet, vore det lämpligt att redovisa statens lappfond som en fristående fond och sålunda utbryta jämtländska ren-

betesfjällens skogsfond och de tre lappfondernas tillgångar ur den gemensamma fonden. Bestämmelser härom borde utfärdas i samband med övriga föreskrifter för den nya fonden.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har ansett det ur lappväsendets synpunkt vara synnerligen angeläget, att de fonder, som för närvarande funnes och från vilka bidrag till statliga åtgärder för lapparnas stöd hittills utgått, alltjämt finge bestå för lapparnas räkning och alltså icke inginge i statens allmänna budget. Vad utredningsmannen anfört i denna del ville länsstyrelsen giva sin fulla anslutning. Mot förslaget att sammanslå dessa fonder till en gemensam lappfond syntes principiellt intet vara att erinra. Länsstyrelsen ville därför ej motsätta sig förslaget, ehuru det givetvis ur speciell jämtländsk synpunkt vore fördelaktigare om länets lappfonder fortfarande finge disponeras för i första hand jämtlandslapparnas behov. Det vore emellertid berättigat, att dispositionen av de samfälliga fondmedlen skedde med vederbörlig hänsyn till deras ursprung och på sådant sätt, att behoven inom Jämtlands län icke bleve eftersatta.

De vid 1942 års lappmöte närvarande representanterna för lappbyarna i Jämtlands län ha, med hänsyn till att utredningsmannens ifrågavarande förslag avsåge att gagna lapparna och renskötelsen, icke velat motsätta sig förslagets genomförande. Vid behandlingen av frågor om anslag ur den nya fonden borde man dock icke förglömma, att såväl grundkapitalet till denna fond som de inkomster, vilka beräknades skola giva fonden erforderlig bärighet, härrörde från skogsavkastningen å Jämtlands och Härjedalens renbetesområden. De där boende lapparnas anslagsbehov borde därför icke få stå tillbaka för lapparnas inom de två nordligaste länen. Detta borde komma till uttryck i förvaltningsbestämmelserna för den nya fonden.

Såsom framgår av vad förut anförts tillföres jämtländska renbetesfjällens skogsfond skogsavkastningen från renbetesfjällen och de för dess utvidgning förvärvade fastigheterna. Jämlikt riksdagens medgivande disponeras fonden av Kungl. Maj:t för bestridande av utgifterna för fastigheternas förvaltning och inköp av ytterligare mark inom Jämtland och Härjedalen för tillgodoseende av lapparnas behov av bättre utrymme för sin renskötsel under vår, sommar och höst. Från fonden har vidare enligt riksdagens medgivande vid flera tillfällen överförts kapitalmedel till Västerbottens och Norrbottens lappfonder, varjämte medel fått tagas i anspråk för iordningställande av jordbruks- och bostadslägenheter åt lappar, som lämnat renskötseln. Till sistnämnda två fonder och jämtländska lappväsendets fond ingå — förutom ränta å kapitalet — vissa till staten inflytande medel, som enligt bestämmelser i renbeteslagen och renbeteskonventionerna skola användas till förmån för lapparna och till åtgärder,

Före-
draganden.

som äga samband med renskötseln. Medlen ha sålunda avskilts från statens övriga medelsförvaltning för att användas för de ändamål, vartill de äro avsedda. Jämlikt berörda bestämmelser ankommer det å Kungl. Maj:t att förfoga över de inflytande medlen.

Riksdagens år 1937 församlade revisorer ha liksom även riksräkenskapsverket ifrågasatt, huruvida icke de nämnda fyra fonderna kunde indragas till statsverket och samtliga utgifter för lappväsendet bestridas av särskilda å riksstaten anvisade anslag. Till belysande av detta spörsmål må erinras om tillkomsten av nu gällande ordning, enligt vilken de medel som inflyta vid upplåtelser å de områden, där lapparna äga att med sina renar uppehålla sig varje tid av året, skola användas till förmån för lapparna. Genom uppdragandet av den s. k. odlingsgränsen avsågs att tillskapa ett för lapparna förbehållet område, som de skulle få använda till underhåll för sig och sina renar. Samma ställning intaga de vid avvittningen i Jämtlands län avsatta renbetesfjällen och de för dessas utvidgning sedermera inköpta fastigheterna. De nyttigheter av slätter, bete, jakt, fiske m. m. som där funnos skulle lapparna få tillgodogöra sig. Genom 1886 års renbeteslag förbjödos lapparna att använda »den mark som av dem besittes» till upplåtelse av slätter och beteslägenheter åt bofasta med hänsyn till de olägenheter, som visat sig kunna uppkomma därav. I stället förordnades i lagen, att dylika upplåtelser liksom av jakt och fiske skulle, där det kunde ske utan skada för lapparna, verkställas genom länsstyrelsen. De genom upplåtelse inflytande medlen skulle användas till förmån för lapparna. Motsvarande bestämmelser återfinnas i 1898 och 1928 års renbeteslagar, där rätten till upplåtelser blivit i viss mån utvidgad. Tydligt är att lagstiftningen utgått från att — i anslutning till den ställning lapparna i gammal tid hade såsom de enda, vilka tillgodogjorde sig fjälltrakterna och skogsområdena därintill inom lappmarkerna — de förmåner av nämnda slag, som där funnes, helt tillkomme lapparna. Denna lapparnas rätt gäller jämväl de inom ifrågavarande områden ligande kronoparkerna.

En liknande karaktär som de inkomster, vilka inflyta genom nämnda upplåtelser, intaga de medel som, på sätt förut angivits, skola utgå jämlikt 5 och 15 §§ renbeteslagen samt föreskrifter i renbeteskonventionerna med Norge och Finland och vilka i konvention eller genom svensk lagstiftning förordnats skola användas till förmån för lapparna eller till åtgärder, som äga samband med renskötseln.

Riksräkenskapsverket har, som förut nämnts, föreslagit, att utgifterna för lappväsendet genomgående skola anvisas att utgå från anslag å riksstaten samt att de nuvarande lappfonderna skola indragas och de inkomster av annan natur än ränteinkomster, som för närvarande tillföras dessa fonder, i stället i vanlig ordning tagas i anspråk för statsregleringen. Ett genomförande

av detta förslag måste emellertid, såvitt angår jämtländska lappväsendets fond samt Västerbottens och Norrbottens lappfonder, anses innebära ett ingrepp i den rätt, som i förevarande hänseende tillkommer lapparna och som utgör en del av det renskötselprivilegium, varå renbeteslagstiftningen vilar. Som exempel må erinras att de årliga avgifter, som av vattendomstolen utdömts såsom ersättning för de skador, som tillfogats renskötelsen genom att betydande av lapparna brukade områden satts under vatten till följd av upp-dämningen av Stora Lule älvs källsjöar, icke tilldömts kronan utan av domstolen förordnats skola användas till renskötelsens gagn.

Jag finner icke anledning föreligga att till ny prövning upptaga frågan om lapparnas förevarande rättigheter. På grund av nybyggeskulturens utbredning och utvecklingen i övrigt i lappmarkerna har lapparnas näringsutövning i många avseenden försvårats och en viss försiktighet synes böra iakttagas i fråga om åtgärder, som beröra lapparna. Ett flertal ändringar i sedan lång tid gällande lagar och andra författningar skulle tillika påkallas. Vad angår det i renbeteskonventionen med Norge med avseende å vissa inbetalningar förekommande stadgandet, att medlen skola användas till åtgärder, som äga samband med renskötelsen, kan denna föreskrift icke bliva röremål för ensidig ändring. Erinras må även att det i dessa fall är fråga om jämförelsevis små, ehuru för lapparna dock betydelsefulla belopp.

Såsom förut berörts har staten verksamt ingripit för att så vitt möjligt motverka de svårigheter, som orsakades lapparna i samband med avvittningens genomförande i Jämtlands län. De vid nämnda förrättning starkt kringskurna renbetesområdena ha utvidgats genom för ändamålet inköpta fjällhemman. Dessa inköp finansierades i början helt genom försäljning av skog från de vid avvittningen till förmån för lapparna avsatta renbetesfjällen samt sedermera jämväl genom skogsavkastningen från sålunda inköpta fastigheter. Det är förklarligt att lapparna under dessa förhållanden anse sig äga rätt även till de medel, som inflyta från renbetesfjällen och nämnda fastigheter och vilka ingå i jämtländska renbetesfjällens skogsfond, samt att de anse att fonden bör användas till deras förmån såsom en ersättning för de svårigheter, som genom utvecklingen drabbat dem och deras näring. Ytterligare inköp av dylika fastigheter ha av det jämtländska lappväsendet och lapparna själva ansetts erforderliga och kraven därpå synas jämväl berättigade. Högst avsevärda anspråk på medel ur jämtländska renbetesfjällens skogsfond för nämnda ändamål kunna fördenskull emotses. Dessutom torde alltjämt erfordras medel för de med de inköpta fastigheternas förvaltning förenade utgifterna. På grund härav och i övrigt föreliggande förhållanden synes intet vara att erinra mot att tillgångarna i fonden disponeras till gagn för lapparna och renskötelsen.

Ett indragande av fonderna till statskassan torde sålunda ej lämpligen böra ske, utan de böra alltjämt disponeras till lapparnas fromma. I detta

hänseende må ytterligare framhållas, att en indragning av fonderna säkerligen skulle komma att väcka förstämning bland lapparna. Att bestrida samtliga utgifter för lappväsendet från särskilda anslag å riksstaten synes icke heller lämpligt. Såsom utredningsmannen framhållit måste ofta genom myndigheternas försorg ingripanden ske i renskötelnäringen, vilka icke låta sig på förhand beräkna och som äro av brådskande natur.

Med hänsyn till vad sålunda anförts anser jag, att man utan att avvakta resultatet av den statskontoret anbefallda utredningen rörande behandlingen av de ämbetsverkets förvaltning underställda räntebärande fonderna bör kunna taga definitiv ställning till utredningsmannens förslag, att de fyra lappfonderna skola sammanföras till en fond. Att märka är att statskontoret för sin del icke haft något att erinra mot att denna fråga redan nu erhåller sin lösning.

I likhet med utredningsmannen anser jag, att tillvaron av särskilda fonder för de tre län, där lapparna huvudsakligen uppehålla sig, samt den med hänsyn till antalet lappar mycket olika tillgången på medel i dessa fonder medfört en viss ojämnhet och bristande enhetlighet vid tillgodoseendet av föreliggande behov. Detta skulle emellertid avhjälpas, om samtliga fonder sammansloges till en för lappväsendet gemensam fond. Jag biträder därför förslaget om bildandet av en dylik fond. Erinras må att de i ärendet hörda representanterna för lapparna i Jämtlands län icke motsatt sig förslaget utan ansett, att dess genomförande skulle bliva till gagn för lappbefolkningen och rensköteln.

Till den gemensamma fonden, vilken lämpligen synes kunna benämnas statens lappfond, torde de nuvarande fondernas hela kapitalbehållning böra överföras. Vidare torde de inkomster, som för närvarande inflyta till dessa fonder, böra tillföras den nybildade fonden. Av fondens medel torde få bestridas dels de utgifter, som enligt gällande bestämmelser för närvarande gäldas av de fyra fondernas medel, och dels de, som föränlidas av de av mig i det föregående tillstyrkta åtgärderna. För genomförande av dessa åtgärder skulle för Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län krävas anslag, som för vart och ett av budgetåren 1943/44—1947/48 torde kunna beräknas till följande belopp, nämligen:

	Jämtlands län	Västerbottens län	Norrbottens län	Summa
för uppförande av renvaktarstugor	6 000	9 000	15 000	30 000
» bidrag till utbildning i renskötelse	1 200	2 400	4 800	8 400
» bidrag till föreningar bland lapparna	1 000	1 000	1 000	3 000
» lån för inköp av livrenar	6 000	10 000	18 000	34 000
» belöning för god renvård	700	1 400	2 800	4 900

	Jämtlands län	Västerbottens län	Norrbottnens län	Summa
för tekniska hjälpmedel för ren- skötselns underlättande	10 300	22 100	12 300	44 700
» bidrag till lador å ströängar och stängsel kring nyodlingar	1 000	2 000	15 000	18 000
Summa kronor	26 200	47 900	68 900	143 000

För tiden efter budgetåret 1947/48 torde det icke för närvarande vara möjligt att med någon grad av säkerhet uppskatta de erforderliga utgifterna.

Erinras må att för tekniska hjälpmedel inom Norrbottens län utöver nämnda belopp, 12 300 kronor, erfordras ytterligare omkring 17 200 kronor under vart och ett av ifrågavarande år, vilka belopp beräknas kunna erhållas av de för regleringen av Stora Lule älvs källsjöar inflytande ersättningsmedlen.

Enligt vad utredningsmannen anfört ha de utgifter till stöd åt lapparna och renskötseln, som gäldats av medel ur de fyra fonderna, under senare år normalt brukat uppgå till omkring 200 000 kronor för år. Därav belöpte i runt tal 66 500 kronor å åtgärder, som motsvarade de föreslagna och som därför komme att bortfalla, om förslaget bifölles. De övriga utgifterna, vilka sålunda uppginge till i runt tal (200 000—66 500 =) 133 500 kronor, vore emellertid alltså jämt av behovet påkallade.

Man torde alltså kunna räkna med att de årliga utgifterna för statens lappfond under de fem närmaste budgetåren komma att belöpa sig till (143 000 + 133 500 =) 276 500 kronor. Även om de till fonden inflytande inkomsterna ej varje år skulle uppgå till sistnämnda belopp, torde dock fonden vissa år genom skogsavkastningsmedel erhålla tillskott, vilka tillfullo täcka de beräknade normala utgifterna. Såsom förut berörts torde emellertid för renskötselns rationella bedrivande inom Jämtlands län erfordras att betydande markområden ytterligare förvärvas av kronan för att tilläggas renbetesfjällen. Lappfogden i länet har uppgivit, att taxeringsvärdet å de fastigheter, som inom de närmaste tio åren borde inköpas för ändamålet, utgjorde nära 1 800 000 kronor. Det synes därför bliva nödvändigt att även större delen av det kapitalbelopp, som från de befintliga fonderna skulle tillföras den nya fonden, tages i anspråk för ändamålet.

Såsom utredningsmannen framhållit upptages icke värdet av renbetesfjällen och de till deras utvidgning inköpta fastigheterna i det i rikshuvudboken redovisade statskapitalet. Utredningsmannen har därför föreslagit, att värdet av denna fasta egendom skulle redovisas å statens lappfond. Det synes mig emellertid vara lämpligare, att egendomen i fråga bokföres å do-

mänfonden. Det torde ankomma på Kungl. Maj:t att meddela erforderliga bestämmelser i ämnet.

Sammanlagningen av fonderna torde böra komma till stånd från och med ingången av budgetåret 1943/44.

De av utredningsmannen och statskontoret i detta sammanhang ifrågasatta lagändringarna torde jag få anmäla i samband med utredningsmannens förslag om vissa ändringar i renbeteslagen.

Under åberopande av vad jag i förevarande frågor anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva

dels att jämtländska renbetesfjällens skogsfond, jämtländska lappväsendets fond samt Västerbottens och Norrbottens lappfonder skola från och med den 1 juli 1943 sammanföras till en gemensam fond, benämnd statens lappfond,

dels ock att Kungl. Maj:t skall äga använda fondens medel för åtgärder sammanhängande med förvaltningen av renbetesfjällen i Jämtlands län och de till utvidgning av dessa inköpta fastigheterna samt för inköp av ytterligare fastigheter för renbetesfjällens utvidgning ävensom för de övriga åtgärder, som befinnas vara till gagn för lapparna och deras renskötsel.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Siv Schiöler.